
Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması

Psychomythological Terms: Use of Mythology in Psychology Literature

Yard. Doç. Dr. Emet GÜREL*
Araş. Gör. Canan MUTER **

Özet: *Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması* başlıklı bu çalışma kapsamında, insan doğasına özgü bir semboller sistemi olan mitolojinin, psikoloji literatürüne yönelik yansımaları konu edilmektedir. Bu bağlamda öncelikli olarak mitoloji olgusuna açıklık getirilmekte ve mitoloji ile bilim bağlantısı incelenmektedir. Ardından psikoloji literatüründe geniş bir kullanım alanı bulan mitsel öğeler örnekler dahilinde ayrıntılandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Psikoloji, Mitoloji, Psikomitoloji, Bilinçaltı, Arketip.*

Abstract: *In scope of this study which is titled "Psychomythological Terms: Use of Mythology in Psychology Literature", the reflections of mythology, a system of symbols specific to human nature, on the psychological literature are examined. In this regard, firstly the mythology phenomenon is explained and the relationship between mythology and science is focused on. Then, the mythical elements that are commonly used in psychological literature are exemplified.*

Key Words: *Psychology, Mythology, Psychomythology, Unconscious, Archetyp.*

* Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü E.Ü. Kampüsü 35100 Bornova / İZMİR
Tel: 0232 3884000 - 1564 Faks: 0 232 3886758 E-mail: emet.gurel@ege.edu.tr

** Celal Bayar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu MANİSA
Tel: 0236 2371828 - 14 E-mail: cananmuter@yahoo.com

1. GİRİŞ

Doğaya ve insana özgü hayal ürünü öyküler toplamı olan mitoloji, tıpkı bilim gibi insanın evreni ve dünyayı algılama, açıklama ve anlamlandırma çabasının bir ürünüdür. Mitoloji ve bilim etkileşimi, uygarlık tarihinin başlangıcından bu yana varlığını sürdürmektedir. İnsan yaratıcılığının dışavurumu olan mitoloji, günümüz biliminde özellikle terminolojik bağlamda yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu noktada mitolojik semboller; insan varoluşsal oluşumuna ışık tuttıkları ve anlatım kolaylığı sağladıkları için tıp, psikoloji, sosyoloji, iletişim ve yönetim başta olmak üzere pek çok disiplin tarafından yeğlenmektedirler.

2. KOLEKTİF BİLİNÇALTININ ÜRÜNÜ OLARAK MİTOLOJİ

Doğa güçlerini ve doğaüstü varlıkları konu alan hayal ürünü öykü anlamına gelen 'mythos' ile söz ya da akıl anlamına gelen 'logos' kelimelerinden oluşan mitoloji -mythology-, insanlığın geçirdiği gelişim aşamalarını ve düşünme atılımlarını gösteren en önemli bilgi kaynağıdır. İnsanın evrensel bilinçle iletişime geçme arzusundan beslenen mitoloji, neden ve nasıl gibi sorulara yönelik yanıt arayışını sembolize etmektedir.

İnsan, varoluşundan bu yana, arayış içinde olmuştur. Soru sormaya başladığı andan itibaren, gerekli cevapları kendisine sağlayacak verilere ihtiyaç duymuş ve hayal gücünün eseri olsalar da bunlara inanma eğiliminde olmuştur. Düşünen ve yaşamına bir anlam arayan insanın kendisini doğa ile özdeşleştirmesiyle vücut bulan mitler; bir süre sonra kendilerini üretenlere ait olmaktan çıkarak, başkalarına da ait olmaya başlamış, zaman ve mekân sınırlarını aşan bir niteliğe bürünmüştür.

Doğum-yaşam-ölüm döngüsüne bir açıklama getirmek isteyen insan, evrene ve doğaya ilişkin deneyim ve fikirlerini paylaşma yoluna gitmiş ve elde ettiği yanıtları önce sözlü daha sonra yazılı kültür aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaştırmıştır. Evrim süreci boyunca insanla birlikte yolculuk eden mitler; insanların fantezilerinde, bilinçaltında ve fikir sisteminde canlı bir şekilde yaşamaya ve zenginleşmeye devam etmişlerdir. Bu noktada mitleri salt anlatı olarak nitelemek, sahip oldukları önemi yadsımak anlamına gelecektir. Jack Roubaud'un da vurguladığı gibi mitler dilsel biçimleri, kozmolojik düşlemleri, ahlâki ve dinsel kabulleri içermektedir (Vernant, 2001, s.15).

Albert Camus'un deyimiyle hayal gücü onları canlı tutsun diye var olan mitler, insanoğlunun yaratıcılığının ve üretkenliğinin dışı vurumudur. Mitlerin, insan yaratıcılığı açısından belirleyici bir rol üstlendiğini ileri süren Moles, insanın bir canlı olarak sınırlarını aşmasından ve doğa güçlerine yönelik mücadele arzusundan hareket ederek dinamik mitler kavramını ortaya atmıştır. Söz konusu kavramın altını çizen bir diğer isim olan Naaskow ise; dinamik mitolojinin nereden geldiğimizi, şu anda nerede olduğumuzu ve nereye gideceğimizi göstererek kendimizi evrende bir yere oturtmamızı sağlayan, yaşayan hikayeler sistemi olduğuna dikkat çekmektedir (<http://www.zuvuya.net/sites/raveon/boom2002/english/story.htm>, 16.06.2005).

İnsan doğasına özgü semboller toplamı olarak tanımlanabilen mitoloji; kültürün ana dinamikleri olarak niteleyebileceğimiz din, bilim ve sanatın gelişiminde öncü bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda psikolojinin bir bilim dalı olarak var olmasından önce; insanların mitler aracılığıyla içsel tepilerine ve yaşam dinamiklerine ilişkin ipuçları sunduklarını ve insan doğasına ilişkin bulguların sistematize edilmesi sürecine ışık tuttıklarını ileri sürmek mümkündür. Bu noktada mitolojiyi, 'ilkel psikoloji' ya da 'arke psikolojisi' olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Psikolojinin bir bilim dalı olarak kabul görmesiyle birlikte, mitler mercek altına alınmaya ve araştırmalara konu olmaya başlamıştır. Bu bağlamda Freud, mitlerin insanların kolektif ve süregelen rüyaları olduğunu ileri sürmüştür. “Jung ise, mitlerin evrensel, kolektif ve estetik bir niteliğe sahip olduklarına dikkat çekerek rüya ve efsanelerde ortaya çıktıklarını ifade etmiştir. Jung’a göre dinamik mitler, kolektif bilinçaltının arketipleridir ve her ne kadar insan ürünü olsalar da insanda daima, korku ile arzu arasında gidip gelen çift yönlü duygular yaratmaktadırlar” (Bilgin, 2003, s.91).

Jung; kişisel bilinçaltının derinlerinde bulunan kolektif bilinçaltının, insanın insan olma evresine ulaşmasından çok daha önceki dönemlere ait gizli bellek kalıntılarından oluştuğunu vurgulamaktadır. Kişilerinin bilinçaltılarının ya da içgüdüsel benliklerinin toplamı olarak tanımlanabilen kolektif bilinçaltı, kalıtımla gelen evrensel bir düşünme biçimini ve ırkın dünya ile olan yaşantısının bir ürünü olan arketipleri içermektedir. Arketipler psikolojik anlamda, insanın kişisel deneyimini, dolayısıyla davranışını şekillendiren duygusal-bilişsel, daha özele inmek gerekirse duygusal-düşsel zihin yapılarıdır (Maloney, 1999, s.103).

Jung; arketipleri insanın sahip olduğu, hayvanların ise sahip olmadığı içgüdüsel düşünce ve davranış kalıpları olarak nitelemek ve arketipler ile içgüdüler arasında paralellik olduğunu ileri sürmektedir (Jung, 1982, s.103 - 107). Pietikainen ise, arketiplerin sembolik formlar olduğunu ve biyolojik olmanın ötesinde kültürel bir niteliğe sahip olduklarını vurgulamaktadır. Buna göre arketipler genlerle değil ama, kültür aracılığıyla nesilden nesile taşınmaktadırlar. İnsanın kültür içinde doğması, kültürel belirteçlerin bilinçaltında yüklü olduğu anlamına gelmemektedir. İnsan kolektif bilinçaltıyla doğmamakla birlikte, kültürel bir ortamda büyüyerek, kültüre işlenmiş olan baskın bazı ortak özellikleri ve inançları farkında olmadan içselleştirmektedir (Pietikainen, 1998, s.333).

Arketipler, tarih boyunca tekrar yoluyla insanlığın aklına kazınmış olan deneyimleri ifade etmektedir (Nuttall, 2002, s.34). Bu bakış açısı uyarınca insanoğlunun doğasında içkin olan tüm duygu ve arzuların, atalarından kendisine miras kaldığını ve kuşaklar boyunca kendisini takip ettiğini ileri sürmek olanaklıdır. Dolayısıyla mitleri, kolektif bilinçaltının ürünü ve tüm insanlığın ortak mirası olarak nitelemek mümkündür.

4. PSİKOLOJİ LİTERATÜRÜNDE MİTOLOJİK ÖGELERİN KULLANILMASI

Mitoloji ve bilim arasındaki semantik ortaklıktan hareketle, tıp ve psikoloji başta olmak üzere bilimsel terminolojide mitsel sembollerin geniş kullanıma sahip olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu anlamıyla bilimsel terminolojide mitsel öğelerin kullanılması; anlamın kolaylığı sağlamanın ve insanlığın ortak dilinden yararlanma olanağı sunmasının yanı sıra mitleri somutlaştırmakta, yaşama gücü kazandırmakta ve farklı düzlemlerde varlık göstermelerine aracılık etmektedir.

Mitler, bizi kendimiz hakkındaki en soylu ve en samimi doğrulara götüren ruhani metaforlardır. Hillman psikenin, diğer bir deyişle Jung’un ortaya attığı bilinç ve bilinçdışı içeren kişiliğin temelini mitlerden oluştuğuna dikkat çekmekte ve bu bağlamda psikolojinin de nihayetinde bir nevi mitoloji olduğunu ileri sürmektedir (<http://mythicjourneys.org/passages/septoct2003/newsletterp4.html>, 20.04.2005). Bilinçaltının mitolojik boyutundan kaynaklanan bu ve benzeri söylemler, psikoloji literatüründe mitsel öğelerin

yeğlenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu bağlamda psikoloji literatüründe geniş bir kullanım alanına sahip olan ve psikomitolojinin temelini teşkil eden mitsel öğeler şu şekilde özetlenebilmektedir:

• **Adonis Kompleksi:** Sümer ve Hitit kökenli bir efsane olan Adonis, özünde toprak-bereket temalı bir öyküdür. Suriye Kralı Thesias'ın ya da Kıbrıs Kralı Kinyras'ın kızı olan Myrrha ya da diğer ismiyle Smyrna, Aşk ve Güzellik Tanrıçası Afrodit'in lanetine uğrayarak babasına aşık olmuştur. Dadısının kurduğu bir düzen sonucunda oniki gece boyunca babasıyla birlikte olan genç kadın, bu birliktelikten hamile kalmıştır. Ancak son gece, birlikte olduğu kadının öz kızı olduğunu anlayan ve içinde bulunduğu büyük günahın farkına varan babası tarafından öldürülmek istenmiştir. Myrrha'nın düştüğü duruma üzülen ve onu babasının haklı gazabından kurtarmak isteyen Tanrılar, genç kadını mersin ağacına çevirmişlerdir. Bir süre sonra mersin ağacının kabuğundan çok güzel bir bebek dünyaya gelmiştir.

Adonis ismi verilen bebeğin güzelliğine hayran kalan Afrodit, onu büyütmesi için Yeraltı Tanrıçası Persephone'ye verse de, geçen zaman zarfında Adonis'e sahip olmak isteyen iki Tanrıça birbirine düşmüştür. Tanrıçalar arasındaki kavgaya yargıçlık eden Zeus; artık bir delikanlı olan Adonis'in yılın ilk dört ayı Persephone'nin, sonraki dört ayı da Afrodit'in yanında geçireceği, kalan zamanda da istediği yerde yaşayabileceği kararını vermiştir. Adonis'in kalan zamanı da Afrodit'in yanında geçirmek istemesi diğer Tanrıların kıskançlığa ve Adonis'in üzerine bir yaban domuzu salmalarına neden olmuştur. Kasığından yaralanan Adonis, kanaya kanaya can vermiş ve toprağı sulayan kanları Manisa Lalesi olarak adlandırılan bahar çiçeklerinin yetişmesini sağlamıştır.

Anadolu ve Suriye başta olmak üzere tüm Güney Akdeniz kültürlerine konu olan bu mit; kışın yeraltında saklanan, baharın gelişiyle birlikte fıskırarak hayat bulan bitkisel varlığı simgelemektedir. Eşsiz bir güzelliğe sahip olan ve kasığından aldığı ölümcül yara nedeniyle can veren Adonis, insan anatomisine de konu olmuş ve kasıkla karın arasında yer alan kasa ismini vermiştir. Birçok şiiir ve masala esin kaynağı olan bu mitolojik kahramana, psikofarmakoloji literatüründe de rastlamak mümkündür. Bu bağlamda sakinleştirici şurup yapımında tat verici -excipient- madde olarak kullanılan ve botanik biliminde 'adonis vernalis' olarak bilinen bitki, ismini Adonis'den almaktadır. Asya'nın ılıman bölgelerinde ve Avrupa'da yetişen bu bitki, Türkiye'de 'kanavcı otu', 'avcı otu' ya da 'keklik gözü' olarak tanınmaktadır (Birand, 1952, s.73).

Adonis miti, psikoloji literatüründe erkeklerin vücutları ile ilgili takıntılarını ifade eden *Adonis Kompleksi -Adonis Complex-* ile karşılık bulmaktadır. Çağcıl erkeğin bedeni ile ilgili takıntılarını ve kimlik bunalımlarını ifade eden Adonis Kompleksi, kas dismorfobisini de kapsayan bir niteliğe sahiptir (Pope vd., 2002).

• **Androgynos:** Canlıların dualizmini ifade eden en ünlü mittir. Aristophanes, eskiden insan soyunun şimdiki gibi kadın ve erkek diye ikiye ayrılmadığını ve androgynos denilen her iki cinsi de içine olan bir üçüncü cinsin yaşadığından söz etmektedir. Bugün ortadan kalkan ve geride saygınlığını yitirmiş adı kalan bu insanlar dört el ve ayağa, iki yüze ve iki üreme organına sahip olmalarının yanı sıra yarısı diğerinin üzerine kapanmış yuvarlak bir küre şeklindedir. Olağanüstü güçlü ve cesur olan androgynler bir gün Tanrılara saldırınca, Tanrılar tarafından cezalandırılmış ve ortadan ikiye bölünmüşlerdir. Böylece her yarı androgyn, umutsuzca öbür yarısını aramaya başlamıştır. Karşılaştıklarında birbirlerine duydukları şefkat, güven ve sevgi olağanüstüdür. Tek istedikleri birbirlerinden hiç ayrılmama-

mak, sevilen nesneyle kaynaşmak, onun içinde erimek ve iki yerine tek olabilmektir (Platon, 2002, s.36-39).

Psikoloji literatüründe androjen kelimesi -ki androjen, aynı zamanda erkeklik hormonudur-; hem kadın, hem de erkek karakteristiklerine sahip olmak anlamına gelmektedir. Androjen kişi, cinsiyetinin gerektirdiği baskın davranışları göstermeyip karşı cinsle ortak denebilecek davranış özellikleri sergilemektedir.

• **Andromeda Kompleksi:** Psikoloji literatüründe Andromeda; içinde bulunduğu zor koşullardan ve kendisini bağlayan sorumluluklardan uzaklaşmak için, karşısına çıkan ilk erkeğin etkileyici sözlerine inanarak hayatlarını mutlu geçirme hayalleri kuran kadınları tanımlamak için kullanılmaktadır. Neredeyse tüm kadınların bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde Andromeda Kompleksi yaşadıklarını ileri sürmek mümkündür. Bu kompleks; kadınların tüm yaşamlarını kısıtlamakta, yaşamdan aldıkları doyum azaltmakta, ilişkilerinin sınırlarını belirlemede, zorluklarla savaşmak yerine yaşamlarını bir erkek tarafından kurtarılmayı bekleyerek geçirmeleri ve evlenmiş olmak için evlenmeleri sonucunu doğurmaktadır.

Mitoloji literatüründe Andromeda, Aithiopia Kralı Kepheus ile Kassiepeia'nın kızıdır. Andromeda'nın güzel ve kibirli olan annesi Kassiepeia, tüm Nereus kızlarından daha güzel olmakla övündüğü için Nereus kızları tarafından Deniz Tanrısı Poseidon'a şikayet edilmiştir. Bunun üzerine Tanrı, Aithiopia'ya korkunç bir ejder göndererek tüm ülkeyi birbirine katmıştır. İçine düştüğü kötü durumdan kurtulmak isteyen ve kahine başvuran kral, tek çözümlünün kızını ejdere kurban etmesi olduğunu öğrenmiştir. Çaresizliği ve halk tarafından zorlanması, kralın kızını ejder tarafından yemeye üzere bir kayaya bağlamasına neden olmuştur. Ancak canavar Andromeda'yı parçalamak üzereyken, Pegasus -kanatlı at- üzerinde gökyüzünde dolaşan Perseus yere inmiş ve canavar Gorgo'yu öldürmüştür. Kayaya bağlı güzel Andromeda'yı gören Perseus, ona aşık olmuş ve kralın da izniyle onunla evlenmiştir. Andromeda ile sözlü olan ve aynı zamanda amcası olan Phineus, adamlarını toplayarak düğün gecesi Perseus'a saldırırsa da, Gorgo'nun kafasını kendilerine doğru tutan Perseus tarafından adamlarıyla birlikte taşa dönüştürülmüştür. Tüm bunların sonucunda Andromeda, kendisini tüm bağlarından ve güçlerden kurtaran Perseus ile uzun ve mutlu bir ömür geçirmiştir (Grimal, 1997, s.71; Erhat, 2003, s.38).

Bir diğer rivayete göre ise, Habeşistan Kralı Kepheus'un eşi olan Kraliçe Kassiepeia'nın güzelliğini Nereus kızlarının güzelliğinden daha üstün tutması Tanrıları öfkelenmiş ve insan yiyen bir ejderi ülkeye göndermelerine neden olmuştur. Ejderin geri dönmesi için tek şart, Kepheus ile Kassiepeia'nın kızları Andromeda'yı yemesidir. Güç durumda kalan Kepheus, halkın isteğine boyun eğerek kızını ejdere vermeyi kabul etmiştir. Tesadüfen Kepheus'un ülkesinden geçen Perseus, Andromeda'yı görür görmez aşık olmuş ve ejderi öldürerek Andromeda ile evlenmiştir (Hamilton, 2001, s.104 - 105).

Bu bağlamda kadınların yetişme tarzlarına ilişkin her şeyin, onlara bir başkasının parçası olacaklarının, ölene dek mutlu evlilikle korunacaklarının, destekleneceklerinin ve dibe vurmadan kurtulacaklarının altını çizdiğini ifade eden Dowling, Andromeda Kompleksi'ne paralel bu durumu bir masal kahramanı olan Sindrella aracılığıyla açıklamaktadır. "Kadını, aklını ve yaratıcılığını tam olarak kullanmaktan alıkoyan ve büyük ölçüde bastırılmış tutum ve korkulardan oluşan olgu, Sindrella Kompleksi olarak tanımlanabilmektedir. Sindrella gibi günümüz kadını da hala dışarıdan bir seylerin kendi yaşamını dönüştürmesi beklentisi içindedir" (Dowling, 1999, s.26).

• **Aşil Sendromu:** Yunan mitolojisinin en önemli karakterlerinden biri olan ve edebiyat tarihinin en önemli eserlerinden İlyada'ya konu olan Aşil -Akhilleus -, özgür ruhlu ve savaşçı bir kahramandır. Öyle ki başarılarına ve başarısızlıklarına eşlik eden trajik yazgısı ile Truva Savaşı'na da damgasını vurmuştur (Homeros, 1996). Peleus ile Thetis'in oğlu olan Aşil, küçüklüğünde kendisini ölümsüz kılmak isteyen annesi tarafından ölümlülükünün ırmağı Styx'e batırılmıştır. Tüm vücudu tıpkı zırhla kaplanmış gibi, silah geçirmez hale gelirken; topuğundan tutularak ırmağın sularına sokulduğu için topuğu, yara alabileceği zayıf noktası olarak kalmıştır. Öyle ki Aşil, Truva Savaşı sırasında, Paris tarafından topuğundan vurularak öldürülmüştür.

Bu bağlamda *Aşil topuğu -Achille's heel-*, her insanın küçük ama önemli bir kusuru olduğunu anlatmak için kullanılan bir ifadedir. İnsan kişiliğinin yaralanabilir ve hassas yönünü simgeleyen Aşil topuğu, aynı zamanda tıp literatüründe de kullanılan bir terimdir. Ortopediye topuğun üst kısmındaki kas tendonu, Aşil tendonu olarak adlandırılmaktadır. Konuyla ilgili bir diğer tıbbi terim olan *Aşil refleksi -Achille's reflex-* ise, nörolojide kullanılan bir terimdir ve ayak bileği refleksi olarak da bilinmektedir.

Psikoloji literatüründe ise *Aşil Sendromu -Achille's Syndrome-*, sözde yetkinlik sendromu olarak açıklanabilmektedir. "Sözde yetkinlik, belli bir alanda kişinin kendi hakkındaki -düşük- değerlendirilmesi ile başkalarının onun hakkındaki -yüksek- fikirleri arasındaki büyük farkı ifade etmektedir" (Clarkson, 1999, s.12). Bazı kişilerin yaşamlarını kendilerine ilişkin sahip oldukları derin kusur ve yetersizlik duygularını ödünlemek için geniş çaplı bir psikolojik zırh oluşturmaya adadıklarına dikkat çeken Clarkson, sözde yetkinlik sendromu olarak adlandırdığı bu sendromu nitелеmek için ölümsüz görünen ve her savaşı kazanan, ancak gizli ve ölümcül bir hassasiyete sahip bir kahraman olan Aşil imgesinden yararlanmıştı.

• **Atreus Kompleksi:** Zeus'un ölümlü çocuklarından biri olan Tantalos, oğlu Pelops'u öldürüp pişirdikten sonra Tanrılara yedirmek istemiştir. Tantalos'un niyetini anlayan Tanrılar kendilerine sunulan yemeği reddetmişler, ancak ziyafette bulunan Toprak ve Bereket Tanrıçası Demeter dalgınlığı nedeniyle Tantalos'un oyununa yenik düşerek yemek olarak önüne getirilen Pelops'un omzunu yemiştir. Daha sonra Tanrılar, Pelops'u diriltmiş ve Demeter tarafından yenen omzunu fildişinden yapmışlardır. Pelops ile başlayan bu aile içi cinayetler, tüm soy boyunca devam etmiş ve mitolojiye *Atreusoğulları Laneti* olarak geçmiştir. Kelimenin mitolojik kökeninden hareketle; bir babanın çocuklarını bilinçdışı olarak öldürme isteği, psikoloji literatüründe '*Atreus Kompleksi*' olarak adlandırılmaktadır.

• **Catharsius:** Catharsius, Yunan mitolojisinin özünü teşkil eden oniki büyük Olympos Tanrısı'nın en kudretlisi olan ve Roma mitolojisine 'Jüpiter' ya da 'Jove' olarak geçmiş olan Zeus'un sıfatlarından biridir (Mercatante, 1988, s.695). Tanrılar Tanrısı Zeus'u tanımlamak için kullanılan bu sıfat, sosyal olguların analizinde kullanılan bir kavram olarak günümüze dek gelmiştir. Genel anlamda arınma ve temizlenme anlamlarına gelen *katharsis -catharsis-*; gerilimi sona erdirmeye, rahatlama ve boşalma süreçlerine işaret etmektedir.

Antik dönemde, dinsel inisiyasyon sürecinde ruhun arındırılmasını ifade eden katharsis, sosyal psikoloji literatüründe özellikle saldırganlık ile bağlantılı olarak kullanılmaktadır. Freud tarafından bireyin saldırganlık duygularından arındırılması amacıyla kullanılan ve serbest çağrışıma dayanan bir yöntem olan katharsis, psikanaliz tedavisinde tamamen spontane bir şekilde gelişen konuşmalar sonucunda gündeme gelen bağlantılarla bazı bi-

linçaltı süreçlerin bilinç üstüne çıkarılmasına dayanmaktadır. Bu anlamıyla katharsis, psikenin içinde biriken baskının ortadan kaldırılması amacına hizmet etmektedir (Bushman, 2002, s.724 -731).

- **Daphne Miti:** Thessalia’da bulunan Peneus Irmağı’nın kızı olan, güzel nymphe Daphne, kendisini Tanrıça Gaia’ya adadığı için erkeklerden kaçmaktadır. Ancak Tanrı Apollon, Daphne’ye aşık olmuş ve peşine düşmüştür. Apollon tarafından yakalanmak üzereyken babası olan ırmağa kendini kurtarması için yalvaran Daphne, defne ağacına dönüşmüştür. Bu olaydan çok etkilenen Tanrı Apollon ise, defne ağacını kutsal ağaç olarak benimsemiş ve dallarından yaptığı çelenkleri başından eksik etmemiştir.

Daphne miti, psikoloji literatüründe frijitliği simgelemektedir. Genel anlamıyla frijitlik, kadının cinsel uyarılara karşı tepkisiz kalma ve cinsel ilişkiden haz almaması durumunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda en kronik haliyle frijitlik, kadının cinsel hazı tanımaması ve cinsel ilişkiye girmemesini anlamını taşımaktadır. Bunun yanı sıra daha ılımlı bir bakış açısıyla ise, seksüel açıdan normal olan bir kadının cinsel birleşmede genellikle cinsel hazza varamaması durumunu da tanımlamak için de kullanılabilir (Pettijohn vd., 1986, s.112).

- **Dor Aşkı:** M. Ö. 1200 yılında Yunanistan’a yerleşen Dorlar, Akalılar’ın egemenliğine son vermiş ve Yunan dünyasının kendine özgü niteliklerinin şekillendiği bir dönemi başlatmışlardır. Psikoloji literatüründe çocuklara cinsel ilgi duyma durumu olan ‘pederastia’, diğer bir deyişle ‘pedofili’, Dorlar ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda Stekel, erişkin bir kimsenin aynı ya da karşı cinsteki çocukları cinsel açıdan çekici duyması ve onlara cinsel eğilim duyması olarak tanımlanabilen pedofiliyi, ‘Dor aşkı’ terimi ile açıklamaktadır. Bu benzetmenin nedeni, Eski Yunan uygarlığında pedofilinin, işgalci bir ulus olan Dorlar tarafından başlatılması ve yayılmasıdır (Dinçmen, 1997, s.47 - 48).

- **Echo:** Echo, Yunan mitolojisinde yankıyı simgeleyen nymphe’dur. Efsaneye göre Baş Tanrı Zeus ile evli olan Tanrıça Hera, onun nymphe’lerden biriyle ilişkisi olduğunu öğrenmiş ve kim olduğunu bulmak için nymphe’lerin yaşadıkları korulara gitmiştir. Kıskanç ve geçimsiz bir kişiliğe sahip olan Hera’yı gören nymphe’ler dört bir yana kaçmış, içlerinden sadece Echo yerinden kıpırdamamıştır. Güzel nymphe’nin bu tepkisizliğini ve korkusuzluğunu Zeus’la muhtemel ilişkisine bağlayan Hera; Echo’yu cezalandırmış ve onu konuşamamaya, ancak karşısındaki kişinin söylediklerinin son kelime ya da hecesini tekrarlamaya mahkum etmiştir.

Şizofreninin katonía tipini tanımlayan tipik belirtilerden üç tanesi, Echo’dan esinlenerek isimlendirilmiştir: Ekhomimia, Ekhopraxia, Ekholalia. Her üçünde de hasta, bir eko -yankı- gibi, kendisine yapılan bir mimik ya da hareketi, söylenen bir söz ya da kelimeyi aynen tekrarlamaktadır (Dinçmen, 1997, s.48). Bu bağlamda şizofreninin tezahür şekillerinden biri olan ‘ekolali’, kişinin karşısındakinin söylediği kelimeleri veya cümleleri veya yaptığı davranış ve hareketleri, anlamsız ve isteksiz bir şekilde tekrarlanması anlamına gelmektedir. Ve bu durum genellikle psikoz veya ciddi beyin hasarının göstergesi olarak kabul edilmektedir (Statt, 1990, s.42).

- **Elektra Kompleksi:** Yunan mitolojisinde Agamemnon ile Klytaimnastra’nın kızı olan Elektra -Electra-; insanüstü bazı yasaları korumayı, ilke ve amaçların gerçekleşmeleri için tek başına eyleme geçmeyi göze alan bir kişiliktir (Erhat, 2003, s.100). Pek çok efsaneye konu olmasının yanı sıra tragedyalarda en çok söz edilen kahramanlardan biridir.

Öyle ki Aiskhylos'un Agamemnon Üçlüsü, Sophokles'in Elektra ve Euripides'in Elektra ile Orestes tragedyalarına konu olmuştur.

Agamemnon Truva Savaşı'na çıktığı zaman, Elis'te rüzgârın esmesini sağlamak için kızı İphigenia'yı kurban etmiştir. Yaşananları affedemeyen Klytaimnastra, Atreus oğullarının baş düşmanı Aigithos'la birlikte olarak kocasını aldatmış ve yıllar sonra savaştan dönen Agamemnon iki aşık tarafından bıçaklanmıştır. Bunun üzerine Elektra, delikanlılık çağına gelen kardeşi Orestes'i babasının öcünü almak üzere yetiştirmiş ve onun Aigithos ile Klytaimnastra'yı öldürmesine yardım etmiştir.

Kan davasının ve intikamın en belirgin simgelerinden biri olarak kabul gören Elektra, psikanalizin önemli ismi Freud tarafından psikoloji literatürüne dahil edilmiştir. Bu bağlamda "*Elektra Kompleksi -Electra Complex-*, fallik dönem boyunca kız çocuğunun babasına bağlanmasını ve penise sahip olmayan, dolayısıyla *eksik* olan annesine düşmanlık beslemesini, ondan korkmasını ve kendisini ister istemez annesiyle özdeşleştirmesini ifade etmektedir" (Gleitman, 1995, s.679).

Elektra ismi, Yunanca 'parlak' anlamına gelmektedir. Bu bağlamda *kehribar -amber-*, *elektron* ve *elektrik* gibi kelimelerin de kökenini teşkil etmektedir. Dolayısıyla Elektra, psikoloji literatürünün yanı sıra fizik literatüründe de varlığını hissettiren bir mitolojik kahramandır.

- **Ephialtes:** Babaları bir ölümlü olan Aloeus nedeniyle Aloeusoğulları olarak adlandırılan dev Ephialtes ve kardeşi Otos, dokuz yaşına geldiklerinde Tanrılara karşı çıkmaya ve savaş açmaya karar vermiş ve Tanrılara Osso Dağı'nı, Olympos'u ve Pelion Dağı'nı üstüste koyarak göğe tırmanacaklarını, denizleri toprakla örtüp kurutacaklarını, denizle karanın yerini değiştireceklerini bildirmişlerdir. Ayrıca aşık oldukları Tanrıça Hera ile Artemis'i de kaçırmayı planlamışlar. Bu fütursuz davranışlar, Tanrıları kızdırmıştır. Zeus ile Apollon tarafından türlü şekillerde cezalandırılan iki kardeşin cezaları Hades'te de sürmüştür ve bir sütuna yılanlarla bağlanarak sonsuza dek bir baykuşun ulumasını dinlemeye mahkum edilmişlerdir.

Ephialtes psikoloji literatürüne, sıkıntılı ya da korkulu düş olarak tanımlanabilen 'karabasan' teriminin karşılığı olarak girmiştir. Buna göre kişi, genellikle ahlâki benliği kabul etmediği için bastırıldığı isteklerini bilinçaltına atmakta ve bunları rüyalarında dışa vurmaktadır. Ancak rüya tamamlanmak ve benliğin arzu etmediği olay gerçekleşmek üzereyken, kişi korku ve panik içinde uyanmaktadır. Bu bağlamda uyku sırasında bilincin sansürünün ortadan kalkması, kişinin bilinçaltında gerçekleşmesini istediği olayın 'gerçekleşmiş gibi algılanmasına' neden olmakta ve süperegonun yetişerek kişiyi uyandırması sansür sürecinin yeniden faaliyete geçmesini sağlamakta ve bastırılan istekler yeniden bilinçaltının karanlıklarına gönderilerek ego korunmaktadır.

- **Eros:** Yunan mitolojisinin önemli karakterlerinden biri olan Eros, ilk çağdan bu yana birleşmeyi ve üremeyi sağlayan doğal bir güç olarak kabul edilmektedir. Heseidos evrenin yaratılışını konu alan ünlü eseri Thegonia'da, *khaos* olarak adlandırılan boşluğun ardından Eros'un var olduğunu ifade etmekte ve bu evrensel ilkenin önemine dikkat çekmektedir. Roma mitolojisine *Amor*, Latin şiirine ise *Cupido* -ki özlem ve şehvet anlamlarına gelen 'cupitas' kelimesinin kökenini teşkil etmektedir- olarak geçmiştir. (Lurker, 1988, s.23). Bu bağlamda mitolojide hiçbir tanrının Eros gibi zaman ve mekân göre farklı biçimlerde algılanmadığını ve Eros kadar çok sanat eserlerine konu olmadığını ileri sürmek mümkündür.

Oniki büyük Olympos Tanrısı'ndan biri olmamasına rağmen, mitologyada önemli konuma sahip olan Eros, Aşk ve Güzellik Tanrıçası Afrodit'in oğlu olarak tanınmaktadır. Bu genetik bağ nedeniyle de tıpkı annesi gibi aşk ile, yaratma ve yaratılma gücü ile doludur. Önceleri genç bir delikanlı olarak betimlenen Eros, Hellenistik dönem ile birlikte, kalpleri ok ile yaralayan kanatlı bir çocuk olarak tasvir edilmiş ve günümüze dek evrensel bir ilkeyi betimlemek amacıyla kullanılmıştır.

Elindeki oklarla insanlığın çoğalmasını, yükselmesini ve sevgi dolu bir yaratılışa yönelmesini simgeleyen Eros, yaratma ve yaratılmanın ifadesi olarak kabul görmüştür. Platon Şölen'de tanrıların en eskisi, en saygı değeri ve en yücesi olarak nitelediği Eros'u üreme dürtüsüne bağlamış ve kişinin içindeki felsefi güdüyü bir sonraki ırka aktarma çabasını, güzele ve iyiye ulaşma çabası olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda Eros, insanlık için en büyük nimetlerin kaynağıdır ve hiçbir şey insanı sevgi kadar güzel yaşatmaz (Platon, 2002, s.23).

Freud ayakta kalmamızı ve çoğalmamızı sağlayan yaşam dürtüsüne *Eros* adını vermiştir. Bu bağlamda 'ölüm' ve 'yaşam' olmak üzere iki temel içgüdü bulunmaktadır. *Eros* olarak adlandırılan içgüdü, kişiyi yaşamasını sağlayan davranışlara yönlendirdiği ve *Thanatos* olarak adlandırılan yıkıcı ölüm içgüdüsüne karşı savaştığı için oldukça önemlidir (Abel-Hirsch, 2004). Cinsellik, yaşama içgüdüsünün en önemli yansımalarından biri olarak nitelenebilmektedir. Freud'un libido olarak nitelediği enerji de, yaşama içgüdüsüne tekabül etmektedir.

'*Erojen*' ve '*erotik*' gibi kelimelerin yanı sıra psikoloji literatüründe 'Erotomania' ya da '*De Clerambault Sendromu*' olarak bilinen bir patoloji de, köken olarak Eros'a dayanmaktadır. Clerambault tarafından geliştirilen bu sendrom, kendisinden yaş olarak büyük ve statü olarak daha yüksek bir kişinin kendisine aşık olduğuna ilişkin sanrıları kapsamaktadır. Modern psikolojinin ilgi alanlarından birini oluşturan aşk patolojisi bağlamında ele alındığında *Karşılıksız Aşk Sendromu* olarak da adlandırılabilen bu sendrom, genellikle kadınlara etki alanına almaktadır.

Erotomanik kadın, hoşlandığı ve aslında kendisi için erişilmez olan bir kişiliğin kendisine hayran olduğu yanılması yaşamaktadır. Bu kişiden gelen herhangi bir uyarı olumsuz da olsa, aşkın göstergesi olarak kabul etmekte ve bu kişinin kendisi olmaksızın mutlu olamayacağına inanmaktadır. Gerçekte ise aşık olunan insanın hasta ile teması en fazla tesadüfi ve önemsiz düzeydedir, hatta bazen hiç olmamıştır. Genellikle bekar kadınlarda gözlenen erotomanik davranış, bazı durumlarda hayali bir kişiye de yönelebilmekle birlikte; genellikle aşk nesnesi olarak ünlü bir insanı yeğlemekte ve popüler şarkıcıları, aktörleri ya da politikacıları seçmektedir. (<http://psychcentral.com/psypsych/Erotomania>, 17.06.2005).

• **Golem Mitosu:** Golem, en ünlü dinamik mitlerden biridir. İnsanlık tarihinin en yaygın efsanelerinden biri olan bu mitos, tarih boyunca pek çok farklı biçim almış ve birçok sanat eserine ilham kaynağı olmuştur. Latin yazar Ovidius tarafından anlatılan *Pygmalion* ve *Galatia* Efsaneleri, Golem mitinin bir versiyonu olarak değerlendirilebilmektedir.

16. yüzyılda Prag'da yaşayan haham Yehuda Löw ben Bezeuel tarafından yaratılan bir öykü olan Golem; 1915 yılında Gustav Meyrink'in 'Der Golem' isimli romanına konu olmuş, 1920 yılında ise sessiz film olarak Alman yönetmen Paul Wegener ve Carl Böse tarafından sinemaya uyarlanmıştır. Bu paralelde aydınlanma düşüncesinin, insan-doğa karşıtlığını in-

san lehine aşma idealini dile getiren ilk ve en önemli edebi baş yapıtı olan Frankenstein da, bu ünlü söylenceyi temel almaktadır (Shelley, 2002).

Yapay canlı arketipi olarak ifade edilebilen Golem, bilimin yıkıcı sonuçları ve yanlış kullanımı üzerine sorgulamalar yapılmasını sağlamaktadır. Collins ve Pinch, bilim ve Golem arasındaki semantik benzerliklere dikkat çekmektedirler. Bilim bütünüyle ne iyi, ne de bütünüyle kötüdür. Golem de ne zaman ne yapacağı belli olmayan, olağanüstü gücü nedeniyle potansiyel bir tehlike oluşturan fakat aynı zamanda nazik, sevecen ve yardımsever bir yaratıktır. Ancak ehli olmayan ellerde ve kullanımlarda bilim de tıpkı Golem gibi amacından saparak yanlış ve insanlık için sakıncalı durumlar yaratabilmektedir (Collins ve Pinch, 1997).

- **Hebe:** Zeus ile Hera'nın kızı olan Hebe, son derece evcil bir yaratılışa sahiptir. Yunanca 'gençlik' anlamına gelen bir isme sahip olması nedeniyle, gençliği temsil etmektedir. Ev işlerinde üstün yeteneklerine ek olarak, en asli görevi Tanrılara nektar sunmaktır. Hebe, öldükten sonra Zeus tarafından Olympos'a getirilen ve ölümsüzlüğe kavuşturulan Herakles ile evlendirilmiştir. Hebe ve Herakles'in evlenmesi simgesel bir anlam taşıyan bir 'hieros gamos', diğer bir deyişle kutsal bir evlenmedir.

Çokluk en büyük tanrılar arasında ve Anadolu kaynaklarında görülen kutsal evlenme motifinden, Yunan mitologyasında pek önemli bir rol oynamayan Hebe'nin Yunan öncesi bir tanrıça olduğu sonucuna varılabilmektedir (Erhat, 2003, s.123). Dolayısıyla sembolizasyon açısından ele alındığında Hebe ile ana tanrıça miti arasında paralellikler olduğu görülebilmektedir. Bu bağlamda farklı kültür ve mitoslarda *Arianna*, *Hepatu*, *Havva* ya da *Kybele* şeklinde karşılık bulmaktadır.

Gençlik Tanrıçası Hebe, psikoloji literatürüne şizofreninin çok ağır bir türü olan 'hebephrenia' olarak geçmiştir. "Analitik görüşe göre, ego gerilemesinin en derin olduğu, diğer bir ifadeyle regresyonun -gerilemenin- en ilkel evrelerine kadar varan şeklidir ve gençlikteki akıl hastalığını nitelemek için kullanılmaktadır (Dinçmen, 1997, s.55).

- **Herakles:** Yunan mitologyasının en önemli kahramanlarından biri olan Herakles, Alkmene ile Amphitryon'un oğludur. Mykene Kralı Elektryon'un kızı olan Alkmene, babasını kazara öldüren kuzeni Amphitryon ile kardeşlerinin katilleri olan Taphos'luları cezalandırması şartıyla evlenmeyi kabul etmiştir. Amphitryon, evliliğin gerçekleşmesine ilişkin bu şartı yerine getirmeye çalışırken, Zeus nişanlısının kılığına girerek gelin adayıyla birlikte olmuştur. Seferden dönen Amphitryon olup bitene bir anlam veremese de, daha sonra aldatıldığını anlamış ve Alkmene'yi diri diri yakarak öldürmek istemiştir. Ancak Zeus odun yığının üzerine yağmur yağdırarak alevleri söndürmüş ve Tanrıların buyruğuna uyan Amphitryon, Alkmene'nin bir gece aralıkla doğurduğu Herakles ile Iphikles'i bağrına basmıştır.

Doğduğu andan itibaren tüm yaşamını pek çok zorlukla boğuşarak ve alt ederek geçiren Herakles'in, son derece trajik bir kişilik olduğunu ileri sürmek mümkündür. İsminin, 'kahraman' anlamına gelen 'heros' sözcüğüyle olan yakın bağlantısı da, bu noktaya işaret etmektedir. Bu bağlamda "Herakles, insanın doğaya karşı yenilmez saldırma ve dayanma gücünü simgelemektedir. Yaptığı işler hep iyiye dönmüştür, doğanın insanın başına saldırdığı afet ve musibetleri yok etmekte insanlığa sonsuz iyiliği dokunmuştur" (Erhat, 2003, s.137).

Herakles, psikoloji literatüründe sara hastalarının 'eretismus-erotismus-misticusmus' olarak ifade edilen üç temel karakteristiğinden biri olan eretismus durumunu tanımlamakta-

dır. Sara ya da diğer bir deyişle epilepsi; doğuştan ya da sonradan ortaya çıkabilen, bir grup beyin hücrelerinin düzensiz emirler üreterek beyinin çalışmasını geçici olarak bozması ile oluşan bir durumdur. Bu anlamıyla sara hastalarının çok çabuk kızarak şiddetli bir öfke, kavgacılık ve vurup kırma gibi belirtiler sergilemeleri *eretismus* olarak adlandırılmaktadır.

Mitologyada güç ve kuvvetin simgesi olarak kabul edilen Herakles, epileptik karaktere ek olarak, epileptik vücut yapısını da nitelemek amacıyla kullanılmaktadır. Günümüzde geçeri-liğini yitirmiş bir yargı olmakla birlikte; epileptik hastaların vücut yapıları ve yakın oldukları eretismus durumu nedeniyle, *saralıların öfkesi -epileptik aggression-* semptomu, 'morbus Heracles' ya da diğer bir deyimle 'morbus Hercules' olarak adlandırılmaktadır (Dinçmen, 1997, s.56).

Herakles'in kendi çocuklarını öldürmüş olmasından hareketle, babanın kendi çocuklarına karşı öldürme arzusu duyması literatüre 'Herakles Kompleksi' olarak geçmiştir. 'Atreus Kompleksi' olarak da bilinen bu durum, babanın çocuklarından nefret etmesi ile seyreden duygusal karmaşasını tanımlamaktadır (<http://www.psikiyatrist.net/hafta14.htm>, 20.10.2005).

• **Hermaphroditos:** Tıp ve psikiyatri literatüründe, kişinin iki cinsiyete, diğer bir ifadeyle hem erkek hem de kadın cinsel organına sahip olması hermaphroditismus olarak adlandırılmaktadır. Hermafroditos miti, Androgynos mitine benzemektedir (Schmidt, 1965, s.152). Bu bağlamda Aristophanes, erkek ve kadın cinsinin birleşimi olan hermafrodit türünü, insanların atası olarak nitelemektedir (Platon, 2002, s.36).

Salmakis Efsanesi'nde adı geçen Hermafroditos, Hermes ile Afrodite'nin oğludur. Bir gün dolaşırken, Bodrum'da bugün Bardakçı olarak bilinen yerde bir peri olan Salmakis ile karşılaşmıştır. Hermafroditos'un güzelliğinden etkilenen ve ona hayran kalan Salmakis, tanrılara ikisini birbirlerine kavuşturmaları ve hep bir olmaları için yakarmıştır. Bu dileği yerine getiren tanrılar onları tek bir kişi yaparak, bir daha ayrılmamak üzere vücutlarını birleştirmiştir. Öyle ki Salmakis ile Hermafroditos'un birleşen vücutları ne erkek, ne de dişi olmasının yanı sıra hem erkek, hem de dişi niteliğe kavuşmuştur.

• **Hypnos:** Tüm canlıların ihtiyacı olan ve beyin başta olma üzere tüm vücut organlarının işlevlerini belli bir süre yavaşlatarak kendilerini toparladıkları bir dönemi tanımlayan uyku da mitolojik kökene sahiptir. *Nyks -gece-* nin oğlu, Thanatos -ölüm-'ün kardeşi olan *Hypnos*, uyku tanrısıdır. Roma mitolojisinde 'Somnus' olarak adlandırılmakta ve güneşin hiçbir zaman parlamadığı karanlık bir mağarada yaşamaktadır. Unutkanlık Nehri Lethe'nin hemen yanında bulunan mağara çevresinde geceleri gevşeten, rahatlatan ve uyku veren kokular salgılayan bitkiler yetişmektedir.

Hypnos, dilediği kişiyi dilediği an uyutabilme gücüne sahiptir. Çoğu zaman kanatlı bir şekilde tasvir edilmekte, karaları ve denizleri aşarak canlıları uyutmaktadır. Mitologyada Hypnos'a bağlanabilen tek efsane, çoban Endymion çevresinde dönmektedir. Buna göre Hypnos, Latmos -günümüzdeki adıyla Beş Parmak- Dağları'nda yaşayan çoban Endymion'a aşık olmuş ve sevgilisini geceleri de görebilmek için ona gözleri açık uyuma yeteneğini vermiştir. Bir diğer rivayete göre ise, Endymion sevgilisi olan Ay Tanrıçası Selene'nin gözlerine sürekli olarak bakabilmek için gözleri açık uyumaktadır ve bu yetenek Endymion'a Hypnos tarafından bahşedilmiştir (<http://psychcentral.com/psypsy/Hypnos>, 19.04.2005).

Uykunun kişileştirilmiş hali olan Hypnos, etkili bir psikoterapi tekniği olan hipnozun da mitolojik kökenini teşkil etmektedir. Şaman törenlerinde ve Kızıldereli büyülerinde ilk örneklerine rastlanan hipnoz, 1882 yılında Charcot tarafından bugünkü anlamına kavuşturulmuştur. En yalın ifadeyle bir kişinin hareketleri kontrol edilebilir bir şekilde derin uyku haline sokulması olarak tanımlanabilen hipnoz, bilinçaltına itilmiş sıkıntı ve sorunların giderilmesi amacıyla kullanılmaktadır.

• **İkaros:** *İlk uçan insan* olarak mitolojya tarihinde önemli bir konuma sahip olan İkaros, psikolojide ergenlerin ailelerinden bağımsız olma ve onlardan kopma girişimlerini dile getirmek amacıyla kullanılmaktadır. Giritli bir mimar olan Daidalos ile bir köle olan Naukrates'in oğlu olan İkaros, Kral Minos'un emriyle babası ile birlikte Labyrinthos'a kapatılmıştır. Oradan kaçıp kurtulma çarelerini arayan Daidalos, uzun çalışmalarından sonra kendisi ve oğlu için bir çift kanat yapmış ve bunları balmumuyla omuzlarına tutturmuştur.

Babası tarafından kendisine verilen ne çok alçaktan uçması, ne de çok yükselerek güneş ışınlarına yaklaşmamasına ilişkin salığı unutan İkaros başarısından duyduğu gurur, özgürlük sarhoşluğu ve doğayı yenme arzusu ile yükseldikçe yükselmiştir. Güneş Tanrı tarafından kanatlarını tutan balmumu eritilen İkaros, denize düşmüş ve boğulmuştur. Bu nedenle Ege Denizi'nde Sisam Adası çevresindeki deniz, İkaros Denizi olarak adlandırılmaktadır.

'İkaros'un uçuşu' -'flight of Icarus'-, ergenlerin ailelerinden bağımsız hareket etme ve kendi rotalarını çizme arzularını tanımlayan bir mittir. Hiç kimsenin desteği veya yardımı olmaksızın yaşamak ya da bir işi olumlu sonuca ulaştırmak anlamına gelen "*kendi kanatlarıyla uçmak*" deyimine esin kaynağı olmuştur (<http://humanum.online.fr/Site/Mythes/figureicare.htm>, 18.04.2005). Bunun yanı sıra kişinin izin verilmeyene ve yasağa karşı duyacağı olası bir çekimi de ifade etmektedir.

İkaros, tutkuların esiri olmamak ve yeteneklerini rasyonaliteye uyumlu bir şekilde kullanabilme konularında da insanlara yol gösteren psikomitolojik bir kahramandır. Bu mitin öne sürdüğü öğretiye göre kişiler, sahip oldukları yeteneği mantıkla harmanlanılabildikleri takdirde başarılı olabileceklerini, tutkularını aklın kontrolüne almaları gerektiğini, kendilerinden daha deneyimli ve bilge kişilerden öğrenebileceklerini ve olaylara farklı bakış açıları getirebileceklerini öğrenmelidir (<http://www.psikiyatrist.net/mitutku.htm>, 20.04.2005).

• **Iokaste Kompleksi:** Menoikos'un kızı ve Kreon'un kız kardeşi olan Iokaste, Thebai Kralı Laios'la evlenmiştir. Iokaste'nin Laios ile olan birlikteliğinden, Yunan mitolojisinin en trajik kahramanı olan Oedipus doğmuştur. Laios'un öldürülmesinden sonra, Oedipus Thebai tahtına çıkmış ve Iokaste Oedipus'un oğlu olduğunu bilmeksizin onunla evlenmiştir. Anne oğulun birlikteliğinden iki kız, iki erkek çocuk dünyaya gelmiştir. İşlediği doğa dışı suçun farkına varan Iokaste, kendini asarak öldürmüştür.

Psikoloji literatüründe 'Iokaste Kompleksi', annenin erkek çocuğuna karşı duyduğu patolojik bağımlılığı ifade etmektedir. Buna göre anne, oğlunu diğer kadınlardan kıskanmakta ve sadece kendine bağımlı kılmak istemektedir. Bu kompleksin en uç ifadesi ise, annenin oğlundan ruhsal ve bedensel tam bir cinsel haz duyma gibi sapkın davranışlar sergilemesi durumudur (Dinçmen, 1997, s.63).

• **Janus Figürü:** Roma mitolojisinin önemli tanrılarından olan Janus, biri sağa diğeri ise sola bakan iki çehreye sahiptir. Kapıların da kendisi gibi iki yöne bakmaları nede-

niyle kapıların koruyucusu kabul edilen Janus, başlangıçların tanrısı kabul edilmektedir. Bu nedenle yılın ilk ayı olan ocak ayına -januarius, january, janvier- isim babalığı yapmakta ve geçmiş ile gelecek yılın geçiş noktasını sembolize etmektedir (Schmidt, 1965, s.171).

Etnik kimlik arayışlarını ve mikro-milliyetçilik akımlarını analiz etme amacıyla kullanılan bir kavram olan Janus figürü; milliyetçilik hareketlerinde iki boyut olduğuna dikkat çekecek milliyetçiliğin özünde ahlâki, siyasi ve insani bazda iki farklı yönelim içerdiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda insanların gelecek umutlarını zayıfladığında tıpkı Janus'un geriye bakan çehresi gibi eskiye, geçmiş ve nispeten parlak dönemlere özlem güçlenmektedir (Bilgin, 2003, s.177).

• **Kassandra Kompleksi:** Truva Kralı Priamos ile Hekabe'nin kızı olan Kassandra -Cassandra-, tıpkı kardeşleri Hektor ve Paris gibi mitolojya tarihinde iz bırakmış bir kişiliktir. Kassandra, geleceği görme gücüyle yıkımları önlemeye çalışan, ama sözünü geçiremediği için başına gelen belalardan iki misli etkilenip üzülen bilincin dramını simgelemektedir. Öyle ki bu trajik karakterde, bugünün anlayış ve deyimine göre 'uzağı gören bilinçli bir insanın dramı' vücut bulmaktadır (Erhat, 2003, s.168).

Kassandra'ya mutluluk getirmeyen bu yeteneğe ilişkin iki rivayet bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre şehir dışında bulunan bir tapınakta Thymbralı Apollon şerefine bir şenlik düzenleyen Priamos ve Hekabe, henüz bebek olan Kassandra ile ikiz kardeşi Helenos'u tapınakta unutmuşlardır. Ertesi sabah bebekleri almak için döndüklerinde; iki yılının bebeklerin etrafını sardığını, gözlerini ve kulaklarını yaladığını görmüşlerdir. Bu durum Kassandra ile Helenos'un duyularından arınmasına neden olmuş ve algılarının diğer insanların göremediği, duyamadığı gerçeklere açılması sonucunu doğurmuştur.

Diğer bir rivayete göre ise Tanrı Apollon güzel Kassandra'ya aşık olmuş ve kendisiyle birlikte olduğu takdirde, ona bilicilik yetisi vereceğini söylemiştir. Bu teklifi kabul etmiş görünen Kassandra, söz konusu yeteneği elde ettikten sonra sonra Apollon'un isteğini yerine getirmemiştir. Kassandra'nın verdiği sözü tutmamasına öfkelenen Tanrı, genç kızın ağzının içine tükürerek verdiği armağanı etkisizleştirmiştir. Bundan böyle Kassandra geleceği görecekti, ancak söylediklerinin doğruluğuna hiç kimseyi inandıramayacaktır.

Truva tarihinin tüm olaylarını önceden gören ve elinden geldiğince çevresini uyarmaya çalışan Kassandra, psikoloji literatürüne Kassandra Kompleksi olarak geçmiştir. *Kassandra Kompleksi -Cassandra Complex-* ya da diğer bir ifadeyle *Kassandra Sendromu -Cassandra Syndrome-*; kişinin gelecekle ilgili öngörülere sahip olması, ancak bunu kimseye kabul ettirememesi durumunu tanımlamaktadır. Bu sendrom, insanların kaçınılmaz sonu kabul etmemesi veya inkar etmesinden kaynaklanmaktadır. Gelecekle ilgili öngörülerde bulunan kişi, ne olacağını bilmek, ancak ne yapılması gerektiğini bilememek nedeniyle ikilemindedir. Ve bu durum, kişinin ruh durumunun olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

Aiskylos'un en önemli oyunlarından biri olan 'Agamemnon'un temel karakterinden biri olan Kassandra, beyazperdeye de ilham kaynağı olmuştur. Yönetmenliğini George Cosmatos'un üstlendiği, Sophia Loren ile Richard Harris'in başrollerini üstlendiği 1976 yapımı bir film olan *The Cassandra Crossing -Kassandra Geçidi-*, sinema tarihinin en ünlü felaket senaryolarından birine sahip olmasının yanı sıra bu ünlü mitin izlerini taşımaktadır. Yönetmenliğini James Cameron'un yaptığı 1991 yapımı *Terminator 2: Judgment Day-Terminatör 2: Kıyamet Günü-* isimli filmde Linda Hamilton tarafından canlandırılan

'Sarah Connor' ile yönetmenliğini Terry Gilliam'ın yaptığı 1995 yapımı *Twelve Monkeys* -*Oniki Maymun*- isimli filmde Brad Pitt tarafından canlandırılan 'Jeffrey Goines' isimli karakterler ise söz konusu komplekse ilişkin etkileyici örnekler olarak dikkat çekmektedirler.

- **Klytaimnestra Kompleksi:** Tyndareos ile Leda'nın kızı olan Klytaimnestra, mitolojinin en önemli kadın karakterlerinden biridir. Leda'ya aşık olan Zeus, kuğu kuşu kılığında girerek Leda ile birlikte olmuş ve Leda bu birliktelikten iki yumurta doğurmuştur. Bu yumurtalardan birinden Zeus'un dölleri olan Helena ile Polydeukes; diğerlerinden ise Tyndaros'un dölleri olan Klytaimnestra ile Kastor dünyaya gelmiştir. Klytaimnestra'nın ölümsüz Zeus'tan değil de, ölümlü Tyndareos'tan olması talihsizliği, onun tüm yaşamını etkilemiş ve tüm yaşamını şekillendiren duygunun kıskançlık olmasına neden olmuştur. Bu bağlamda aşağılık hissi, kıskançlık ve sevgisizlik gibi olumsuz duygular sevgilisi Aigisthos ile birlikte eşi Agamemnon'u öldürmesine ve çocuklarının yaşamını mahvetmesine neden olmuştur.

Aiskhylos, Sophokles ve Euripides gibi trajedi yazarlarına esin kaynağı olan Klytaimnestra, psikoloji literatüründe de kendisine bir yer bulmuştur. Entrikacı kişiliği ile birçok trajediye konu olan Klytaimnestra, kadınlarda görülen ve bilinçdışı bir şekilde faaliyet gösteren bir kompleksi tanımlamaktadır. Bu bağlamda *Klytaimnestra Kompleksi*, kadının, kocasının erkek akrabalarından birine sahip olma arzusu taşıması ve bu amacına ulaşmak için kocasını öldürme isteği duyması anlamına gelmektedir.

- **Kronos:** Gök Tanrı Uranus ile Yer Tanrıçası Gaia'nın oğlu olan Kronos, Roma mitolojisinde 'Saturnus' ile özdeşdir. Titanların en genci olan Kronos; babası Uranus'u, annesinin eline verdiği çelik tırpanla kastre etmiş ve böylece birinci kuşak tanrıların egemenliğine son vererek, ikinci kuşak tanrıların başa gelmesini sağlamıştır. Bu anlamıyla Kronos, yeryüzüne iyiliği ve bereketi getiren ilk tanrıdır. Altın Çağ boyunca hüküm süren Kronos, oğlu Zeus tarafından alt edilene ve Olympos Tanrıları dünyaya egemen olana dek insanları yönetmiştir.

Kronos ismi, 'zaman' anlamına gelen 'khronos' sözcüğünü çağrıştırmakla birlikte; semantik düzlemde bu iki kelime birbirleriyle bağlantılı değildir. Ancak mitolojya tarihine göz atıldığında; zamanla her iki kelimenin birbiriyle ilişkilendirildiği ve Kronos'un zamanı, zamanın akışını simgeleyen tanrı olarak elinde tırpanla imgeleştirildiği görülebilmektedir.

Kronos miti, psikoloji literatüründe insanın varoluşundan bu yana süregelen bir ruhsal durum ve yaşam tarzı olan 'melankoli' bağlamında ifade bulmuştur. Öyle ki literatürde melankoli, *Kronos'un* ya da *Saturnus'un hastalığı* olarak geçmektedir. Köken olarak Yunanca olan melankoli kelimesi; 'kara' anlamına gelen *melas* ile 'öfke ve üzüntü' anlamına gelen *khole* kelimelerinin bileşiminden oluşmaktadır. Bu bağlamda melankoli; ilkçağlardan bu yana felsefe, edebiyat, tıp, psikiyatri ve psikanaliz alanlarında derin bir üzüntü, intihara sürükleyebilecek bir depresyon halini ve korku eğilimini açıklamak için kullanılmaktadır (Roudinesco ve Plon, 1997, s.240).

Melankoli; derin bir keder içinde hüzünlü, acı çeken, yalnız ve umutsuz bir insanın içinde bulunduğu ruh durumunu tanımlamaktadır. Babayı kastre etme olgusunu içermesi nedeniyle psikolojide önemli bir konuma sahip olan Kronos mitinin bir yankısı olarak melankolik kişilikler 'Saturnin' olarak adlandırılmaktadır. Tanrı Kronos'un ya da diğer bir deyişle Saturnus'un; umutsuzluk ve marazilikle özdeşleştirilmesinin bir nedeni de, zamanı sembolize ettiği inancına koşut olarak geçen zamanın ölümü çağrıştırmakla melankoliye davetiye çıkardığı düşüncesidir (Barroso, 23.04.2005).

- **Labyrinthos:** Labyrinthos, sonsuz ve girift dehlizlerden oluşan içine girildikten sonra çıkılması oldukça zor olan bir yapıdır. Girit Kralı Minos tarafından, insan bedeni ve boğa başlı canavar Minotaurus'u saklamak amacıyla mimar Daidalos'a yaptırılmıştır. Mısır uygarlığında labyrinthos tarz yapılar, yeraltına mağaralar kazılarak yapılmakta ve kral mezarı olarak kullanılmaktadır. Oysa Yunan mitolojisine konu olan Girit'te bulunduğu rivayet edilen labyrinthos, yer üstüne yapılmıştır ve bin odadan oluşmaktadır.

Girit dilinde 'iki ağızlı balta' anlamına gelen *labyrinthos* kelimesi, köken olarak Anadolu dillerine ait olan 'labrys' kelimesinden kaynaklanmaktadır. Tıp literatüründe labirent sembolünün, karmaşık bir anatomik yapılanmaya sahip olan iç kulak için kullanıldığı ve iç kuldaki bir oluşuma ismini verdiği bilinmektedir. Bu paralelde iç kulak iltihabı olan otitis interna da, 'labirentit' olarak adlandırılmaktadır.

Eğitim bilimlerinde ise labirent, öğrenmeye ilişkin bir simge olarak vücut bulmaktadır. Bu bağlamda 'davranış labirenti' -'action maze'-, öğrenme etkinliklerinin birbiri ile yatay ve dikey ilişkiler içeren bir davranış kümesi etrafında odaklanmasını öngören programlı bir durum çalışmasıdır. *Labirent öğrenme* olarak da adlandırılan bu çalışmada; öğrenciler kendilerini ilk karar aşamasına götürecek olan yeterli önbilgiyi almakta, bu bilgi ile vardıkları karar onları diğer karar aşamalarına götürmektedir. Bu süreç, sonuç karara ulaşana kadar devam etmektedir. Bu süreç içindeki kritik davranışların tümü, labirent olarak ifade edilmektedir (<http://www.ebuline.com/sozluk>, 01.10.2005).

Psikoloji literatüründe de, labirent sembolünün geniş bir kullanıma sahip olduğu görülebilmektedir. Psikodiagnostik ve psikometri alanlarında kullanılan 'Labirent Testi' ile şizofreni hastalarında görülen bir belirti olan 'labyrinthine konuşma', bu kapsamda örnek olarak verilebilmektedir. Algısal Labirent Testi -Perceptual Maze Test-; deneğin bir monitör aracılığıyla kendisine gösterilen labirentte belirlenmiş noktaları dolaşarak, labirentin yolunu tamamlaması esasına dayalıdır. Deneğin dört düğmeyle oynayarak, kendi seçtiği yolda ilerlemekte ve yolun sonuna ulaştığında işlem tamamlanmış sayılmaktadır. Bu şekilde denekten onaltı yol seçip ilerlemesi istenmektedir (<http://www.geocities.com/biyolojikpsikiyatri/sol36.htm>, 20.10.2005). Şizofreni hastalarında algılama bozukluğu nedeniyle ortaya çıkan 'labyrinthine konuşma' ise, fikir sıçramaları nedeniyle takip edilmesi zor olan konuşmaları tanımlamaktadır.

- **Lesbos:** Seksüel psikopatolojide kadınlar arasındaki homoseksüalite, *lesbianismus* ya da *amor lesbicus* olarak adlandırılmaktadır. Terim köken olarak, günümüzde Midilli Adası olarak adlandırılan *Lesbos Adası*'na dayanmaktadır. Ada, Lapithes'in oğlu olan Lesbos'dan ismini almıştır. Efsaneye göre bir tanrı buyruğuna uyan Lesbos, Yunanistan'dan ayrılarak Midilli'ye gelmiştir. Burada kralın kızı Methymna ile evlenerek adanın kralı olmuş ve ismini adaya verilmiştir.

Bununla birlikte M.Ö. 6. yüzyılda Midilli Adası'nda yaşayan ve ilk Yunan kadın şair olarak tarihe geçen Sappho'dan hakaretle, kadın homoseksüalitesi *Sapphism* olarak da tanımlanmıştır. Bu bağlamda yaşadığı dönemin sadece şiir kurallarını değil, ahlâk kurallarını da hiçe sayan Sappho, hemcinslerine ve özellikle de Tanrıça Afrodit'e duyduğu aşkla bilinmektedir (Cowan, 1999).

- **Lethe:** Kavga Tanrıçası Eris'in kızı olan Lethe, Nyks -Gece-'nin torunudur. Hades Ülkesi'nde bulunan ve yeraltını dünyadan ayıran bir ırmak olan Lethe, suyunu içen ruhların ölümler dünyasına girerken geçmiş hayatlarını ve çektikleri acıları unutmalarını sağ-

lamaktadır. Ruh göçümümü anlatan Platon; boğucu ve korkunç bir sıcaklığın altında Lethe Ovası'na giden ruhların, akşam olunca Ameles ırmağı kıyısında konakladıklarından söz etmektedir. Bu ırmağın suyu hiçbir kap içinde durmamaktadır, ancak herkes bu sudan içmek zorundadır. Bununla birlikte bazı ruhlar ölçüyü kaçırap fazlaca içmekte, içer içmez de herşeyi unutmaktadırlar (Platon, 2003, s.280).

Unutuş ırmağı olarak da bilinen Lethe, unutmayı simgeleyen tanrıça olarak kişiselleştirilmiş ve zamanla soyut bir kavram haline gelmiştir. Bu bağlamda 'unutmak' anlamına gelen bir fiilden türetilmiş bir isme sahip olması, ilginç bir alegori olarak değerlendirilebilmektedir. Psikoloji literatürüne de konu olan Tanrıça Lethe, *letarji -lethargy-* durumunu tanımlamaktadır. Psikiyatri ve nöroloji literatüründe de yer bulan letarji terimi, şuur bulanıklığıyla birlikte gündeme gelen hareketsizlik halidir. Derin ve sürekli bir uyku durumunda olan letarjik kişi, çevreye ve uyaranlara karşı hissiz ve ilgisizdir (<http://www.answers.com/topic/lethargy>, 22.10.2005).

- **Luna:** Latince 'ay' anlamına gelen Luna, Roma mitolojisinde Ay Tanrıçası olarak kişiselleştirilmiştir. Yunan ve Roma başta olmak üzere pek çok uygarlığın, ay kültürüne sahip olduğu bilinmektedir. Roma kültürüne göz atıldığında, aya tapınmanın Romulus zamanında Sabine T.Tatius ile başladığı görülebilmektedir. Bununla birlikte önemli Tanrılar arasında yer almasına rağmen Ay Tanrıçası Luna, Roma dininde asla çok aktif bir rol oynamamış ve ön planda olmamıştır. Romalılar, genellikle zaman bazlı hesaplamalar konusunda Luna'nın yardımına başvurmayı tercih etmişlerdir (Smith, 1870, s.839).

Tarih boyunca gök cisimleri ve insan davranışları arasındaki olası bir etkileşim, zihinleri meşgul etmiştir. Bu paralele özellikle Anglo-Amerikan ve Fransız literatüründe *Lunatik -Lunatic-* terimi, epileptik kişileri ve akıl hastalarını tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu isimlendirmenin kökeninde; geçmişte epileptik nöbetler ile akıl hastalıklarının periyodik epizodlar şeklinde ifade bulduğu, söz konusu hastalıkların seyrinde bir gök cismi olan ayın tetikleyici olarak işlev gördüğü ve özellikle ay başları ile ay tutulmalarında şiddetli nöbetlere neden olduğuna dair düşünceler yatmaktadır.

- **Medeia Kompleksi:** Pek çok efsaneye ve trajediye konu olmuş bir kahraman olan Media, Kolkhis Kralı Aetes ile Idyia'nın kızıdır. Tanrı Helios'un torunu ve Tanrıça Hekate'in yeğeni olması nedeniyle Güneş soylularından kabul edilmektedir. Iason'la evlenmiş ve eşi tarafından Corinth Kralı Creon'un kızı için terk edilmiştir. Atina Kralı Aigeus'un sığınma teklifini kabul eden Media, iyi niyetli görünerek ve gerçek amacını Iason'dan gizleyerek, yeni gelene oğulları aracılığıyla zehirli hediyeler göndermiştir. Baba-kızın ölümüyle yetinmeyen ve eski eşine mümkün olduğunca fazla acı çektirmek isteyen Media, Iason'dan olan oğullarını da gözünü kırpmadan öldürmüştür.

Medeia mitinin iki farklı yorumu söz konusudur. İlkinde Media, çocuklarını korumak isteyen altruistik bir anne olarak sunulmaktadır. Bu kapsamda çocuklarını öldürmesi, aslında bir intihardır. Mite ilişkin bir diğer yorum ise, Media'nın intikamdan başka bir şey düşünmeyen zalim doğasını konu almaktadır. Dolayısıyla Media, çocuklarını koruma içgüdüleriyle hareket eden ve ne denli büyük bir suç işlerse işlesin aslında masum olan bir kader kurbanı ya da intikam için çocuklarını kullanan ilkel bir ruh olarak nitelenebilmektedir (Nikunen, 19.05.2005).

Kişiliği ve serüvenleri çağın ve dönemin görüş ve eğilimlerine göre yorumlanan; zaman zaman bir zalim, zaman zamansa bir mazlum olarak betimlenen Media, psikoloji literatü-

ründe de kendine bir yer edinmeyi başarmıştır. Buna göre bir annenin bilinçdışı olarak öz çocuğuna karşı nefret ve öldürme isteği duyması, *Medeia Kompleksi* olarak nitelenmektedir. Bu durumun altında yatan temel neden, kadının eşine karşı duyduğu büyük nefret ve intikam hissidir. Ağrılı cinsel birleşme, hamile kalmaktan korkma, bebeği emzirmek istememe gibi durumlar da söz konusu kompleksin çeşitli tezahürleri olarak ele alınabilmektedir.

- **Medusa:** Yunan mitolojisinin önemli figürlerinden biri olan Medusa, üç Gorgo¹ kardeşten ölümlü olanıdır. Aslında yaşamına çok güzel bir kız olarak başlamıştır. Bir ölümlü olmasına rağmen, güzelliğiyle dikkat çekmesi ve tanrıçaları gölgede bırakması, Medusa'nın yaşamında farklı bir pencere açmış ve Tanrıça Athena tarafından bir Gorgo'ya dönüştürülerek cezalandırılmasına neden olmuştur (<http://www.mythweb.com/encyc/entries/medusa.html>, 19.04.2005). Ancak Medusa'nın trajik yazgısı bu kadarla da kalmamış ve annesi Danae'yi Kral Polydektes'in elinden kurtarmak isteyen Perseus tarafından başı kesilerek öldürülmüştür. O gün bu gündür Medusa'nın başı, Athena'nın kalkanı Aigis'u süslemektedir.

Dünyanın en ünlü yüzlerinden biri olan Medusa'ya, güzel sanatların tüm alanlarında estetik bir obje olarak rastlamak mümkündür. Medusa'nın psikoloji literatürüne de konu olduğu ve özellikle Freud'un çalışmalarında önemli bir yer işgal ettiği bilinmektedir. Freud'a göre, Medusa'yı görenler iki nedenden dolayı taş kesilmektedir. Bu nedenlerden ilki, kastrasyon korkusudur. Medusa'nın fallik bir niteliğe sahip olan yılanlara örülü başının Perseus tarafında kesilmesi, bu korkuya işaret etmektedir. Taşa dönüşme olayı, kastrasyon tehlikesine ereksiyon yoluyla karşı koyma anlamını içinde barındırmaktadır (<http://shed-rums.com/Medusa.htm>, 22.05.2005). Dolayısıyla 'Yılan saçlı kadın' olarak tanınan Medusa, imgesel kastrasyona ilişkin bir simge olarak ele alınabilmektedir.

Medusa'ya bakanların taş kesilmesinin bir diğer nedeni de, cinsel çekimdir. Çünkü korkunç olduğu kadar, çekici bir varlıktır Medusa; hem bir canavar, hem de bir dişidir. Dolayısıyla Medusa'yı, güzelliği ve çirkinliği bünyesinde barındıran bir 'femme fatale' olarak nitelenebilir. Bu paralelde yüzü kadın cinsel organına, başı kesildiğinde yere damlayan kan ise menstrual döngüye ilişkin bir sembol olarak değerlendirilebilmektedir.

Medusa psikolojinin yanı sıra, tıp literatürüne de konu olmuş bir mitolojik bir karakterdir (Masschelein, 14.04.2005). Bu bağlamda kelime anlamı olarak Medusa'nın başı anlamına gelen 'caput Medusa' terimi; karın ön duvarında, deri altındaki venöz damarların, çeşitli nedenlerle belirginleşmesi ve Medusa'nın saçlarına benzer bir görüntü ortaya çıkarması olarak tanımlanabilmektedir.

- **Mitomani:** *Mitoloji -mythology-*; bir ulusa, bir dine ya da bir uygarlığa ait mitler ve efsaneler bütünü olarak tanımlanabilmektedir. İçerdiği efsaneler kadar, mitolojinin kendisi de, bir durumun ifadesi olarak, psikoloji literatüründe başlı başına bir yer edinmiştir. Bu kapsamda "*mitomani -mythomanie-*; kişinin gerçeklik algısının bozulmasına paralel olarak, hayal ürünü hikayeler yaratması olarak tanımlanabilmektedir. Bu patolojik durum, az veya çok istemli ve bilinçli bir nitelik taşımaktadır" (Bloch, 1992, s.490). Bu durum, Dupre tarafından 1905 yılında tanımlanmıştır.

1 Phorkys ile Keton'un kızları olan Gorgolar, yeraltı dünyasının dışı canavarları olarak kabul edilmektedirler. Saçları yılanlarla örülü olan ve alınlarından yabandomuzu dişleri fişkıran Gorgo Kardeşler; tunçtan ellere ve altın kanatlara sahiptir. Ancak Gorgo Kardeşler'in en önemli özelliği insanların yüreğine korku salmaları ve kendilerine bakanları taşa dönüştürmeleridir.

Mitomani terimi; toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren, ve hayalî bir niteliği olan hikaye anlamına gelen 'myth' ile kişinin normal halinden farklı ve abartılı davranışlar sergileme dürtüsü anlamına gelen 'mania' kelimelerinin bileşiminden oluşmaktadır. Bu bağlamda yalan, durumsal bir niteliğe sahipken ve istemli bir şekilde ortaya çıkarken; içinde bulunduğu ruh hali nedeniyle mitomanın söylediği yalanlar, onun fantastik yaratımının bir eseri olup istemsiz ve patolojik bir nitelik taşımaktadır. Mitoman, nedensiz söylediği yalanlarla karşısındaki kişileri kolaylıkla inandırabilmektedir. Öyle ki mitoman kişi, herhangi bir olayı yaşamış ya da birebir tanık olmuş gibi anlatmakta, her iki durumda da kendisini haklı durumda gösterebilmektedir (<http://psychiatrinfirmiere.free.fr/definition/mythomanie/mythomanie-theorie.htm>, 21.05.2005).

Bununla birlikte mitomani, alelade bir yalancılık değildir ve yalancılıkla karıştırılmamalıdır. Yalancı, gerçeğe yalan arasındaki farkın bilincindedir; oysa mitoman karşısındaki kişiyi kandırmak için yalan söylememekte, aksine söylediği yalana kendisi de inanmaktadır. Dolayısıyla yalanıyla yüzyüze gelmesi, yaşama nedeninin ortadan kaybolması anlamına gelmektedir. Mitoman, kendisine tahammül edemediği için yalanlar uydurmakta ve narsisizme benzer bir ruh haliyle hayali bir kişi yaratarak, ona bir tür hayranlık beslemekte ve çevresindekilerin de bu hayranlığı paylaşmalarını istemektedir. Mitomaniyi tanımlayan bir diğer davranış da, kişinin tüm istediklerini gerçekleştirebileceğini düşünmesidir (Romand, 21.05.2005).

- **Mnemosyne:** Mnemosyne, Gök Tanrı Uranos ile Yer Tanrıçası Gaia'nın kızıdır. Baş Tanrı Zeus ile Pieria Dağları'nda dokuz gün boyunca birlikte olmuş ve bu birliktelikten esin perileri olan Musalar -Museler-² doğmuştur. Musalar'ın doğumu, Zeus'un yeryüzüne düzen getirmesinin ardından, kendi egemenliğini kurabilmek için yaratıcı ve üretici güçleri aktif kılması anlamına gelmektedir.

Mnemosyne, 'bellek' anlamına gelmektedir. Bu bağlamda psikoloji, psikiyatri ve nöroloji alanlarında temel kavramlarından biri olan *bellek -mneme-*, Hafıza Tanrıçası olarak da bilinen Titan Tanrıça Mnemosyne'a dayanmaktadır. Yaşananları ve öğrenilenleri, bunların geçmişle olan ilişkilerini zihinde bilinçli olarak saklama gücü olarak tanımlanabilen *bellek -memory-*, insanın en hayati fonksiyonlarından birisidir.

- **Narkissos:** Narsisizm ya da bensevi, Yunan mitolojisinde suda hayalini görerek kendine aşık olan ve kendine ulaşmak için canına kıyan Narkissos'dan kaynaklanmaktadır. Latin şair Ovidius tarafından nakledilen öyküye göre Irmak Tanrısı Kephissos'un yakışıklılığıyla nam salan oğlu Narkissos, kendisine aşık olan ve kendisini Zeus'tan kıskanan Hera tarafından konuşamamakla, kim konuşursa onun son kelimesini tekrarlamakla cezalandırılan dağ nimpelerinden Echo'yu hor gördüğü ve aşkına karşılık vermediği için tanrılardan gazabına uğramıştır. Başkalarını sevmediği için kendini sevmekle cezalandırılan Narkissos, bir gün kırdı dolaşırken su içmek için bir pınara eğildiğinde durgun suda kendini yüzünü görmüş ve kendisini ölüme götürecek bir aşka düşmüştür. Narkissos'un eriyip bittiği ırmak kıyısında açan çiçeğe nergis adı verilmiştir. Rivayete göre Narkissos tarafından reddedildiğinden itibaren dağlara kaçan ve orada tek başına bir yaşam süren Echo ise, hala oradadır ve kim yüksek sesle bir şey söylerse son kelimeyi tekrar etmektedir (Hamilton, 200, s. 60 - 62).

2 Tanrısal varlıklar olan ve yaratıcı güçleriyle mitologyada önemli bir yere sahip olan dokuz Musa'nın yetki alanları çağlara göre değişmekle birlikte *Calliope* epik şiir, *Clio* tarih, *Polhymnia* pandomim, *Euterpe* flüt, *Terpsicore* dans, *Erato* lirik şiir, *Melpomene* tragedya, *Thalia* komedy, *Urania* gökbilimi alanlarında yetkindir.

Narsisizm; psikoloji literatüründe ilk kez 1910 yılında Freud tarafından homoseksüellerin seks objesi seçimiyle ilgili bir terim olarak kullanılmıştır. Freud, homoseksüellerin kendilerini seks objesi olarak gördüklerini; narsistik özellikler taşıdıklarını ve partner olarak kendilerini annelerinin sevdiği gibi sevecek, kendilerine benzeyen genç kişiler aradıklarını ifade etmiştir (Laplanche ve Pontalis, 1992, s.261).

Narsisizm -narcissism-, kişinin imajına yüklediği aşk olarak tanımlanabilmektedir. Bu bağlamda narsist ya da narsistik kişilik bozukluğu olan kişiler; kendilerine aşık, hep en gözde olmak isteyen, başkalarının düşünce ya da isteklerine gereken ilgiyi gösteremeyen kişilerdir. Bu hedeflerine ulaşamadıklarında ya da gereken ilgiyi göremediklerinde tıpkı Narkissos gibi çökmektedirler.

• **Nympha:** Kelime anlamı olarak 'başı örtülü', diğer bir deyişle 'gelin' anlamına gelen Nympha -Nympe-; kırlarda, sulara ve ormanlarda yaşayan doğal ve tanrısal varlıkları tanımlamaktadır. Homeros'a göre Zeus'un kızları olan Nymphalar, doğayı simgeleyen erkek cinler olan Satrylerin dişil versiyonları olarak düşünülebilmektedirler. İkincil derecede önemli tanrıçalardan sayılan Nymphalar, mitologyada 'yüce' ve 'ulu' gibi sıfatlarla anılmaktadır.

Doğurganlık ve zariflik simgesi olan Nympha'lar ölümsüz değillerdir, ancak hep güzel ve genç kalarak son derece uzun bir yaşam sürmektedirler. Bunun nedeni Tanrılar gibi ambroisa ile beslenmeleridir. Gaip haber vermeyi seven ve hasta sağaltma yeteneğine sahip olan Nympha'lar, yaşadıkları coğrafyaya -doğadaki konumlarına- göre isimlendirilmektedirler (Estin ve Laporte, 2003, s.108). Genellikle ölümlü erkeklere aşık olan bu genç kadınların, Zeus başta olmak üzere büyük ve önemli Tanrılarla ilişkiye girdikleri bilinmektedir (Cotterell, 1989, s.228). Bu nedenle psikoloji literatüründe Nymphalar, kadınlarda görülen cinsel taşkınlık durumuna ilişkin bir sembol olarak kabul görmektedirler.

Bu bağlamda *nymphomanie -nemfomani-*; kadınlarda gözlenen hiperseksüel davranışlar, diğer bir ifadeyle kadınlarda ortaya çıkan erkeklerle cinsel ilişkiye girme saplantısı olarak tanımlanabilmektedir (Statt, 1990, s.90). Roma İmparatoru Cladius'un eşi Messalina'da da mevcut olduğuna ilişkin rivayetler nedeniyle, 'Messalina Kompleksi' olarak da adlandırılan bu durum; bir ruh bozukluğundan kaynaklanabileceği gibi kalıtım, organik beyin hastalıkları, iç salgı bezleri düzensizlikleri gibi nedenlere bağlı olarak da ortaya çıkabilmektedir.

• **Oidipus Kompleksi:** Thebai kralı Laios ile Iokaste'nin oğlu olan Oidipus -Oedipus-, Yunan mitolojisinin belki de en trajik kahramanıdır. Iokaste henüz hamile iken bir düş görmüş ve bu düşün kraliçenin karnında taşıdığı çocuğun babasını öldüreceği şeklinde yorumlanması üzerine doğar doğmaz dağa bırakılmıştır. Ayak bilekleri delindiği ve içinden bir şiş geçirildiği için bebeğe 'şiş ayaklı' anlamına gelen Oidipus³ ismi verilmiştir. Korint Kralı Polybos ve eşi tarafından büyütülen Oidipus delikanlılık çağına geldiğinde anne ve babasının gerçek anne ve babası olmadığına ilişkin bir dedikodu duymuş ve gerçeği Tanrı Apollon'dan öğrenmek üzere Delphoi tapınağına doğru yola koyulmuştur. Kahinden babasını öldürüp annesini ile evleneceğini öğrenen Oidipus, dönüş yolunda karşılaştığı bir adamla tartışarak onu öldürmüştür. Bu olaydan sonra Thebai'ye ulaşan Oidipus, Sphinx

3 Oedipus isminin kökeninde yer alan 'oedima' kelimesi, *şişlik*; 'pus' kelimesi ise, *ayak* anlamına gelmektedir.

isimli canavarın şehirde korku saldığını ve sorduğu bilmecelere cevap vermeyenleri parçalayıp yediğini görmüştür. Canavarın sorduğu sorulara doğru yanıt veren ve canavarı öldüren Oidipus, halk tarafından Laios'dan boşalan taçla ve dul kraliçe Iokaste ile ödüllendirilmiştir. Thebai'ye kral olan ve bilmeden özannesini ile evlenen Oidipus, yıllar sonra şehrin başına bela olan veba salgının nedenini öğrenmek istediğinde kahinden, kral Laios'un katilinden bulunması ve şehirden sürülmesi gerektiği yanıtını almıştır. Bilmeden babasını öldürdüğünü ve özannesini ile evlendiğini anlayan Oidipus iğneyle gözlerini kör ederken, kraliçe Iokaste de kendini öldürmüştür.

Psikoloji literatüründe önemli bir kavram olan *Oidipus Kompleksi -Oedipus Complex-*; erkek çocuğun annesine karşı duyduğu bilinçsiz yakınlık nedeniyle babasını kıskanmasını ve bununla ilgili ruhsal bozuklukları nitelerek için kullanılmaktadır. Freud'a göre 3-4 yaş arası fallik dönemde, erkek çocuklarda babayı kendine rakip görme ve annenin gözdesi olma şeklinde bir davranış tarzı ortaya çıkmaktadır. Kısaca, küçük çocuk annesine tümüyle sahip olmak, babasını ise öldürme isteği duymaktadır - tıpkı Oidipus gibi- (Gleitman 1995, s.678). Tüm bunlara ek olarak Oedipus'un gözlerini kör etmiş olması nedeniyle psikiyatri literatüründe kişinin kendi gözlerini tahrip etmesi durumu *Oidipism* olarak adlandırılmaktadır.

- **Orestes Sendromu:** Agamemnon ile Klytaimestra'nın oğlu; Elektra, Iphigenia ve Khrysothemis'in kardeşi olan Orestes, birçok trajediye konu olmuş mitolojik bir kahramandır. Orestes'in trajik yaşam hikayesini, Tanrılar tarafından lanetlenmiş bir aile olan Atreusoğulları'na mensup olmasına bağlamak mümkündür. Homeros'un aktardığına göre, Truva Savaşı'ndan dönen Agamemnon, eşi Klytaimestra ve sevgilisi Aegisthus tarafından öldürülmüştür. Kardeşi Elektra tarafından babasının intikamını almak için yetiştirilen Orestes, öz annesi ile aşkı öldürmüştür (<http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Orestes>, 20.06.2005). Bununla birlikte döktüğü kan Orestes'e huzur vermemiş, peşine takılan ölç perileri Erinysler'den kurtulmak için diyar diyar gezmiş ve ancak yıllar sonra suçunu kabul ederek arınmayı ve ailesinin kuşaklar boyu süren lanetini kaldırmayı başarabilmiştir.

Psikoloji literatürüne *Orestes Sendromu* olarak geçen bu vak'a, erkek çocuğun bilinçdışı olarak öz annesini öldürme isteğini ifade etmektedir (<http://arts.ucsc.edu/faculty/bierman>, 20.06.2005). Ünlü İngiliz yazar Shakespeare'nin önemli trajedileri arasında yer alan *Hamlet*, Orestes Kompleksi'nin edebiyatta kullanımına ilişkin bir örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda modern insana ilişkin bir trajedi olan eser, Danimarka Prensi Hamlet'in babasını öldüren ve annesi ile evlenen amcası Claudius'a yönelik intikam arayışını konu almaktadır (Shakespeare, 1996).

- **Pan:** Doğal hayatın, kırların, küçükbaş hayvanların ve çobanların Tanrısı olan Pan; keçi ayaklı, keçi kuyruklu, keçi sakallı ve keçi boynuzludur. Tanrı Hermes'in oğlu olan Pan; yarı keçi, yarı insandır. Pan kelimesi, Yunanca 'birlik ve bütünlük' anlamına gelen bir ön ektir. Kelimenin etimolojik kökeni ile Tanrı Pan'ın doğanın ve evrenin evrensel bütünlüğünü simgelemesi arasında paralellik kurmak mümkündür. Yeryüzünün ikinci derecede önemli tanrılardan olan Pan; her daim aşık olmakta, ancak çirkinliği nedeniyle sürekli reddedilmektedir.

Neşeli ve gürlütcü bir tanrıdır. Öyle ki günlerini çalılıklarda, ormanlarda, dağlarda gezinerek; *syrinks* ya da bilinen ismiyle *pan flüt* çalarak ve Nympe'lerle dans ederek geçirmektedir. Kendisine ihtiyaç duyanlara yardım eden iyi niyetli bir tanrı olmasına rağmen, zaman zaman şaka yapmak uğruna insanların korkutacak hareketler yapabilmektedir. Za-

manla bu hareketlere alışan insanlar aniden düşen bir taş, kayaların arasında beliren bir gölge, otlar ve çalılar arasındaki bir hışırtı gibi belirtileri Pan'ın varlığı olarak algılamaya ve 'panik korkular' yaşamaya başlamışlardır. Bu bağlamda kelime anlamı olarak *panik -panique-*, 'Pan ile ilgili' anlamına gelmektedir.

Psikoloji literatüründe yaygın bir sendrom olan *panik bozukluğu -panic disorder-*, köken olarak Tanrı Pan'a dayanmaktadır. Özel durumlarda ortaya çıkan ve belirli zamanlarda ortaya çıkan bu bozukluk; nöbet şeklinde kişilere birden gelen ve korku, konuşamama, zihinsel karışıklık, çarpıntı, yüz kızarması/solması, terleme/üşüme, tüylerin diken diken olması, göğüste sıkışma, soluk alamama, baş dönmesi, bulantı, ellerde ayaklarda uyuşma, sık idrara çıkma, kan basıncının yükselmesi, sıcak/soğuk basmaları, baygınlık duygusu şeklinde on-onbeş dakikadan birkaç saate kadar çıkabilecek şekilde ortaya çıkan bir semptomdur (Öztürk, 1995, s.266).

• **Pandora'nın Kutusu:** Heseidos'un 'Thegonia' ile 'İşler ve Günler' eserlerinde bahsi geçen Pandora Efsanesi; ilk kadının yaratılışına ilişkin bir mittir. Ortadoğu ve Sami kaynaklı olması muhtemeldir, çünkü 'Adem-Havva Efsanesi'ni andırmaktadır ve kadını tüm kötülüklerin temeli kabul etmek Yunan kültürüne özgü bir düşünce tarzı değildir. Efsaneye göre çok uzun bir süre, özellikle Altın Çağ boyunca ölümlüler ve ölümsüzlerin bir arada yaşadıkları dönemde, yeryüzünde yalnızca erkekler bulunmaktadır. Prometheus'un Tanrıları aldatarak ateşi çalmasına kızan Tanrılar Tanrısı Zeus; onu cezalandırmak için Tanrı Hephaistos'a bir parça toprak alarak suyla karıştırması ve bu karışıma insan sesi ve insan gücü ekleyerek, yüzü ölümsüz Tanrıçalara, bedeni ise genç kızlara benzeyen bir varlık yapmasını buyurmuştur.

Tüm Tanrıların güzellikler, hediyeler, çiçekler vererek altın bir taçla donattıkları bu varlığa 'herkesin armağanı' anlamına gelen *Pandora* adı verilmiştir. Erkeklerin en büyük düşmanı olması tasarlanan Pandora'ya Athena el işlerini ve renk renk kumaşlar dokumasını öğretmiş; Afrodit onu büyüleriyle kuşatarak, gönlünü istek ve arzularla tutuşturmuş; Hermes ise göğsüne bir köpek yüreği ve tilki ruhu yerleştirerek, içini yalan ve dolanla doldurmuştur. Tanrılar yeryüzüne indirmeden önce Pandora'ya bir kutu vererek, asla açmamasını söylemişler ve onu Prometheus'un kardeşi Epimetheus'a sunmuşlardır. Ancak merakına yenilen Pandora, günlerden bir gün kutuyu açmıştır. Pandora kutunun kapağını hemen kapasa da olan olmuş ve kutunun içinden çıkan hastalıklar, acılar, kederler, kötülükler tüm dünyaya yayılmıştır. Kutunun içinde bir tek umut kalmış, bu nedenle de o günden bu yana insanlar kötülüklerle karşı koyma cesaretini ve gücünü kendilerinde bulmuşlardır.

Pandora'nın Kutusu -Pandora's Box-; gizli, örtülü kalan konuları açığa çıkarma anlamına gelen bir metafor olarak psikoloji literatüründe de kendisine bir yer bulmuştur. Öyle ki '*Pandora'nın kutusunu açma*' bir deyim olarak iletişim alanında, denetlenmesi imkânsız denge bozucu hareketler yapma ya da 'kötülükleri ortaya çıkacak' ifşalarda bulunma gibi durumlarda kullanılmakta; bazen de örgütlerde önleyici, koruyucu girişimler yerine, onarıcı, düzeltici müdahalelerde bulunmaya işaret etmek üzere '*Pandora'nın kutusu açıldık-tan sonra*' şeklinde kullanılmaktadır (Bilgin, 2003, s.288).

• **Persephone Kompleksi:** Tanrılar Tanrısı Zeus ile Toprak ve Bereket Tanrıçası Demeter'in kızı olan Persephone -ki 'genç kız' anlamına gelen Kore ya da Kora ismiyle de bilinmektedir-; bir gün arkadaşlarıyla çiçek toplarken, birden yer yarılmış, Tanrı Hades arabasıyla çıkagelmiş ve genç kızı kaçırmıştır. Ümitsizce kızını dört bir yanda arayan Demeter, tüm dünyayı talan etmiştir. Nihayet herşeyi gören ve bilen Güneş Tanrı Helios, Ko-

re'nin bulunduğu yeri Tanrıça'ya söylemiştir. Bunun üzerine Demeter, Olympos'tan yer yüzüne inmiş ve inzivaya çekilmiştir. Demeter'in küsmesiyle toprağın bereketi kalmamış, kıtlık ve kuraklık baş göstermiştir. Bu duruma müdahale etme gereği duyan Zeus, Hades'i Persephone'yi serbest bırakması için ikna etmeye çalışsa da başarılı olamamış ve sevgi büyüsiyle Hades'e bağlanmış olan Persephone'yi geri döndürememiştir. Bunun üzerine Zeus, Persephone'nin yılın üçte ikisini, diğer bir ifadeyle çiçek açma ve meyve zamanını annesiyle; geri kalan üçte birini, diğer bir ifadeyle kış dönemini de kocası Hades'in yanında geçirmesine karar vermiştir. Böylelikle toprağa yeniden bereket gelmiştir.

Alelaide bir genç kızken, Ölüler Ülkesi Tanrıçılığına terfi eden Persephone, psikoloji literatüründe de konu edilmektedir. Holtzman ve Kulish bu mitin kadının Oidipal çatışmasıyla ilgili olduğunu ifade etmekte ve *Persephone Kompleksi* olarak adlandırdıkları bir duruma denk düşüğünü ileri sürmektedirler. Buna göre; küçük kızın Elektrik durumundaki temel olay, annesinden ayrılmasıdır. Bir tarafta isyan, saldırganlık ve cinsellik; diğer tarafta ise anneye yaşanmış ve kaybedilmek istenmeyen temel güvenlik duygusu mevcuttur. Diğer bir ifadeyle küçük kız kendisini; hem annesiyle özdeşleşmek, hem de ondan uzaklaşmak zorunda hissetmektedir (Erten, 20.10.2005).

- **Phaidra Kompleksi:** Girit Kralı Minos ile Pasiphane'nin kızı olan ve Theseus ile evli olan Phaidra, üvey oğlu Hippolytos'a aşık olmuştur. Delikanlının doğa dışı bu sevgiyi reddetmesi ve nefretle karşılaşması üzerine; Theseus'a oğlunun kendisiyle birlikte olmak istediği, fakat kendisinin bunu reddettiğini söyleyerek Hippolytos'a iftira etmiştir. Phaidra'nın yalanı, Theseus'un oğlunu evden kovmasına ve talihsiz gencin ölümüne neden olmuştur. Hippolytos'un ölümünün ardından vizdan azabı altında ezilen Phaidra, hayatına son vermiştir (Seyffert, 1894, s.475).

'Phaidra ve Hippolytos Efsanesi', 17. yüzyıl Fransız tiyatrosunun önde gelen yazarlarından biri olan ve Klasisizm akımının başlıca temsilcilerinden olan Jean Racine'in 'Phedre' isimli trajedisine de konu olmuştur. Psikoloji literatürüne ise, *Phaidra Kompleksi* olarak yansıyan bu mit; annenin oğluna karşı bilinçdışı erotik duygular beslemesi durumunu tanımlamak için kullanılmaktadır.

- **Phobos:** Savaş Tanrısı Ares ile Aşk ve Güzellik Tanrıçası Afrodite'in oğlu olan Phobos, erkek bir diamondur. Savaş meydanlarında Ares'in yanından hiç ayrılmayan Phobos kardeşi Deimos ile dehşet, panik, korku ve onun sonucunda meydana gelen bozgunu temsil etmektedir.

Phobos'un psikoloji literatürüne yansımaları, '*phobia*' terimiyle olmuştur. Bu bağlamda *phobia -fobi-*, kişinin saçma olduğunu bildiği halde belirli bir duruma veya nesneye karşı duyduğu anlamsız ve karşı konulmaz korku olarak tanımlanabilmektedir. Kişi korku duyduğu nesne ya da olaylardan şiddetli bir şekilde kaçınmakta, bu durumlarla karşılaştığında fizyolojik tepkiler göstermektedir. Dolayısıyla Phobos için, '*korkunun kişiselleştirilmiş hali*' ifadesini kullanmak mümkündür.

- **Polycrates Yüzüğü:** Efsaneye göre Kral Polycrates, istediği her şeyi sahip olan mutlu bir insandır. Kendisine atfettiği değer nedeniyle, herkes gibi olmayı ve dünyada geçerli olan kurallara uymayı istememektedir. Kendisine bir kayıp, acı ya da ıstırap yaşatarak, kötü kaderini önleyebileceğini düşünen kral, bunun için çok sevdiği ve en kıymetli hazinesi olarak kabul ettiği kıymetli yüzüğünü adak olarak sunmuş ve denize atmıştır. Ancak adak Tanrılar tarafından kabul edilmemiş, yüzüğü yutan balık bir balıkçı tarafından avlan-

miş ve yüzük, balıkçı tarafından krala geri getirilmiştir. Polycrates, yüzükten kurtulmak için pek çok umutsuz girişimde bulursa da daima başarısız olmuş ve sonunda hem servetini hem de huzurunu kaybetmiştir.

Psikoloji literatüründe *Polycrates Yüzüğü*; bilinçsiz bir suçluluk duygusunu, kaygı ve cezalandırılma beklentisini betimlemek için kullanılan bir metafordur. Modern toplum insanları görelî bir refah ve bolluk içinde yaşamakla birlikte, geçmiş kıtlık dönemlerinden miras kalan duyguları da peşleri sıra sürükleyerek yaşamlarına devam etmektedirler (Bilgin, 2003, s.295).

- **Priapos:** Boğaz kıyılarında bulunan Lampsakos -Lapseki- şehrinin Tanrısı olan Priapos, Anadolu kökenli bir tanrıdır ve Yunan mitolojisine sonradan dahil olmuştur. Bazı kaynaklara göre Zeus ile Afrodit'in, bazı kaynaklara göre Dionysos ile Afrodit'in, bazı kaynaklara göre ise Adonis ile Afrodit'in oğludur. Bağ ve bahçelerin koruyucusu olan Priapos, ereksiyon halindeki dev bir fallusla sembolize edilmektedir. Bu anlamıyla Priapos kültü, erkek üretkenliğine ilişkin bir simgedir.

Bereket Tanrısı Priapos, psikoloji ve tıp literatüründe istemsiz ereksiyon durumunu tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda *Priapizm -Priapism-*; cinsel arzu ve uyaran olmaksızın meydana gelen ve çoğunlukla ağrıya neden olan ereksiyon anlamına gelmektedir.

- **Proteus Sendromu:** Proteus Deniz Tanrısı Poseidon ile Phenike'nin oğludur. Homeros'a göre, Poseidon'un emri altında olan yaşlı bir deniz adamıdır. Dilediği görünümüne bürünebilme yeteneğine sahip olan bu tanrı, Mısır yakınlarında bulunan Pharos Adası'nda yaşamakta ve fok balıkları ile diğer deniz canlılarına bekçilik yapmaktadır. Proteus hakkındaki ayrıntılara, Menelaus'un Truva Savaşı'nda yaşadıkları aracılığıyla ulaşmak mümkündür. Buna göre dönüş yolunda ters rüzgârlar tarafından engellenen Menelaus, hangi tanrı tarafından niçin engellendiği ve yola nasıl koyulabileceğini öğrenmek için Proteus'a başvurmak zorunda kalmış ve Proteus'u kızı Idothea'nın tavsiyelerine uyarak konuşturmanın yolunu aramıştır. Ancak Proteus şekilden şekile girerek sırrını açıklamamak için her yolu denemiş, ama sonunda Menelaus'a yolu söylemek zorunda kalmıştır (Seyffert, 1894, s.523).

Kolaylıkla kılık değiştirebilen ve dilediği forma dönüşebilen Proteus, tıp literatüründe vücuttaki herhangi bir organ ya da uzvun orantısız bir şekilde aşırı büyümesini bir hastalığını tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. *Fil Adam -Elephant Man-* olarak tanınan ve yaşam öyküsü David Lynch tarafından 1980 yılında beyaz perdeye uyarlanan John Merrick'in de muzdarip olduğu bu hastalık, *Proteus Sendromu* olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda ilk kez 1979 yılında Cohen ve Hayden tarafından tanımlanmış kompleks bir konjenital hamartomatöz hastalık olan *Proteus Sendromu*, vücutta nevüsler ve kemiklerde asimetric büyümeyle ifade etmektedir (Ahmetoğlu ve Aynacı; 2002, s.573).

Mitologyada *deniz ihtiyarı* olarak da tanınan Proteus, psikoloji literatüründe *Proteus Testi* olarak bilinen bir yöntemin de isim babalığını yapmaktadır. Menelaus'un Proteus'a eve dönüş yolunu sezdirmeden söyletmeye çalışması gibi, psikolojik testlerin de kişinin özelliklerini kişiye sezdirmeksizin ölçmeye çalışması nedeniyle psikodiyagnostik ve psikolojik testlerle uğraşan psikologlar tarafından sıklıkla kullanılan bu test, Proteus Testi olarak adlandırılmaktadır (Dinçmen, 1997, s.86).

• **Psyche Figürü:** Psyche, Latin yazar Apuleius'un Dönüşümler isimli eserinde konu edilen 'Eros ile Psyche' masalının kahramanıdır. Miletos kralının en küçük kızı olan Psyche, güzelliği nedeniyle Aşk ve Güzellik Tanrıçası Aphrodite'in hışmına uğramıştır. Aphrodite, oğlu Eros'tan prensesi bir dağa bırakmasını ve bir ejder ile evlendirmesini istemiştir. Ancak Psyche'yi görür görmez aşık olan Eros, onu bir saraya yerleştirerek geceleri gizlice ziyaret etmiş, sevgilisine de kendisini görmek için hiçbir girişimde bulunmamasını öğütlemiştir. Ancak sevgilisini görme arzusunu daha fazla bastıramayan Psyche, bir gece yağ kandilini yakarak sevgilisinin yüzüne bakmıştır. Yakışıklığından etkilenerek onu öpmek üzere eğildiğinde kandildeki kızgın yağla Eros'un omzunu yakmış ve akabinde uyanan Eros kanatlanarak oradan uzaklaşmıştır. Uzun süren ayrılığın ardından merhamete gelen Aphrodite, iki sevgilinin kavuşması için Psyche'nin bir dizi zorluğun üstesinden gelmesini şart koşmuş ve uzun süren çabaların ardından güzel prenses Eros'a kavuşmayı başarmıştır. Gösterdiği sebat ve cesaret nedeniyle Psyche, Tanrılar tarafından ölümsüzlükle ödüllendirilmiştir (Hamilton, 2002, s.64 -69).

Psikoloji literatüründe Psyche; tüm canlıları harekete geçiren yaşam ve tinsellik ilkesini, diğer bir ifadeyle ruhu simgelemektedir. Bu nedenle psikoloji, uzun yıllar boyunca 'Psyche'nin bilimi' olarak nitelenmiştir. Psike kavramını, kişiliğin bütünü olarak niteleyen Jung'a göre psike, bilinçli ya da bilinçdışı tüm duygu ve davranışları içermektedir (Yanbastı, 1996, s.54).

• **Pygmalion Etkisi:** Kıprıslu bir heykeltaş olan ve yaşadığı kötü deneyimler nedeniyle kadınlardan nefret eden Pygmalion, ölüncüye kadar evlenmemeye yemin etmiştir. Ancak günün birinde yaptığı ve uyuyan aşk anlamına gelen *Galatea* adını verdiği kadın heykeline aşık olur. Aşk Tanrıçası Venüs'ten heykeline can vermesini dileyen Pygmalion, heykelin canlandığını görür. Latin şair Ovidius tarafından anlatılan bu öykü, pek çok roman, tiyatro ve sinema eserine konu olmuştur.

George Bernard Shaw'un 1913 yılında yazdığı bir oyun olan Pygmalion'da ve söz konusu oyundan uyarlanan 'My Fair Lady' müzikalinde, bu mitin izlerini görmek mümkündür. Bu bağlamda tüm kadınların kusurlu olduğunu düşünerek, örnek ve kusursuz bir kadın heykeli yontan, sonra da ona aşık olan heykeltıraş Pygmalion, Profesör Henry Higgins karakterinde yaşam bulmuştur. Gösteri dünyasının en çok ilgi çeken müzikallerinden biri olan 'My Fair Lady', beyazperdeye de uyarlanmış ve 1965 yılında en iyi film, en iyi yönetmen, en iyi görüntü, en iyi müzik, en iyi kostüm dizaynı, en iyi sanat yönetmeni, en iyi ses ve en iyi erkek oyuncu olmak üzere sekiz dalda Oscar Ödülü'ne sahip olmuştur. Yönetmenliğini George Cukor'un yaptığı, George Bernard Shaw ile Alan Jay Lerner tarafından senaryolaştırılan 1964 yapımı filmde Henry Higgins'i Rex Harrison, çiçekçi kız Eliza Doolittle'ı ise Audrey Hepburn canlandırmıştır.

Filmin Pygmalion ismini taşıyan 1938 tarihli bir versiyonu daha bulunmaktadır. Anthony Asquith ve Leslie Howard'ın yönetmenliğini üstlendiği, filmin senaryosunu Bernard Shaw'ın yazmış ve Leslie Howard ile Wendy Hiller başrolleri paylaşmıştır. Bunun yanı sıra yönetmenliğini Garry Marshall'ın yaptığı, senaryosunu J.F. Lawton'un yazdığı, Julia Roberts ve Richard Gere'in rol aldıkları 1990 yapımı *Pretty Woman -Özel Bir Kadın-* filmi de, modern Pygmalion olarak değerlendirilebilmektedir.

Cemil Meriç, Pygmalion'u fanilerin en bahtiyarı olarak nitelemektedir. Yaptığı heykelin eti kemiği balçıktan mıydı, mermerden mi bilmenin imkanı yoktur; ancak damarlarında Pygmalion'un kanı dolaşmaktadır. Pygmalion'da sevgilisini, kaburga kemiğinden yarat-

mıştır (Meriç, 2002, s.131). İnsanların gerçekleşmesini arzu ettikleri veya gerçek olarak algıladıkları bir şeyin, er veya geç gerçekleşeceğini ifade eden bir mitos olan Pygmalion; sosyal psikoloji literatüründe Merton'un kendi kendini gerçekleştiren kehanet kavramına denk düşmektedir. Bu bağlamda *Pygmalion etkisi -Pygmalion effect-*, insanların kendileri ve dünya hakkındaki temsillerinin veya imajlarının önemini vurgulamak için kullanılmaktadır. Bu imaj ve temsiller gerçek olmasalar da, sonuçları bakımından gerçeklerdir (Bilgin, 1996, s.92).

Pygmalion Etkisi, yaptığı araştırmalarla kavramın gelişimine katkılarda bulunan Robert Rosenthal'den hareketle, 'Rosenthal Etkisi' olarak da bilinmektedir. Bu bağlamda Rosenthal tarafından yürütülen araştırmada bir grup öğretmene, sınıflarındaki bazı çocukların yüksek IQ'lu oldukları ve bu çocukların, derslerinde çok başarılı olacakları söylenmiştir. Araştırmanın ilerleyen safhalarında, bu çocukların ortalama IQ derecesine sahip olmalarına rağmen, başarılı oldukları görülmüştür. Bunun nedeniyse, öğretmenin bu çocuklara yüksek IQ'luymuşçasına davranmasıdır (Statt, 1990, s.113).

Pygmalion mitinin psikoloji literatürüne bir diğer yansıması, fetişizm olgusu ile bağlantılıdır. "Cansız kadın heykelleri ve kadın organları şeklindeki objelere cinsel istek duymak ve onlarla cinsel doyuma ulaşma hastalığını ifade eden 'Pygmalionismus' terimi, Pygmalion mitosundan kaynaklanmaktadır" (Dinçmen, 1997, s.88).

- **Pytho:** Apollon Tapınağı'nın bulunduğu Delphoi'nin eski ismi olan Pytho -Piti-a-, ismini Tanrı Apollon'un Parnassos Dağı'nın eteğindeki Tanrıça Themis'e adanmış olan bir sunak başında bulup öldürdüğü yılan Python'dan almaktadır. Efsaneye göre Apollon, tüm ejderler gibi Toprak Ana Gaia'dan doğmuş olan Python'u öldürdüğü yere kehanet merkezini kurmuş ve merkez bu nedenle Pytho olarak adlandırılmıştır. Delphoi Tapınağı'nın en önemli özelliği, dünyanın göbeği -Omphalos- kabul edilen bir çukuru içermesi ve bilici kadın Pythia'nın bu çukurun üzerinde oturarak kehanetlerde bulunmasıdır.

Antik çağlardan günümüze gelen bu efsane, psikoloji literatürüne de sızmış ve yakın bir tarihe kadar *histeri* terimini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu bağlamda 'pythiatisme' diğer bir deyişle 'histeri'; altta yatan organik bir neden bulunmaksızın ortaya çıkan, bayılma, felç olma ve duyu kaybı gibi nörolojik belirtilerdir. Anglo-Amerikan Ekolü tarafından 'konversiyon bozukluğu' olarak adlandırılan bu hastalıktan muzdarip hastalar, sorunlarının ruhsal olduğunun farkında değildir ve bu belirtiler biliçli olarak çıkmadığı için, belirtileri kontrol edememekte ve istemli davranmamaktadırlar. Babinski'nin 'histeri, bozuklukları telkin ile ortaya çıkan ve telkin ile ortadan kalkan bir hastalıktır' tanımından hareketle, kehanetleri telkin yoluyla ilgili kişilere aktaran Pytho Tapınağı ile pythiatisme terimi arasında bağ kurmak mümkündür (Dinçmen, 1997, s.90).

- **Satyr:** Kadınlara ilişkin 'nymphomania' teriminin erkek versiyonu olan *satyriasis* teriminin mitolojik kökeni, Satyr olarak adlandırılan ve doğayı simgeleyen cinlere dayanmaktadır. Dionysos alayında yer alan Satyrler bazen belden üstleri insan, belden aşağıları at; bazen de belden üstleri insan, belden aşağıları teke formunda gövdeleriyle tasvir edilmişlerdir. Uzun ve tüylü bir kuyruğa, at tırnağı şeklinde ayaklara sahip olan Satyrler, cinselliğe aşırı düşkünlükleri ile bilinmekte ve sürekli kırlarda dolaşarak cinsel ilişki amacıyla Nympheleri kovalamaktadırlar. Satyrler mitologyada dans ederek etrafta gezinmeleriyle, Dionysos ile içki içmeleriyle ve Maenads ile Nymphlerin peşlerine düşmeleriyle tasvir edilmektedirler (Grimal, 1986, s.412).

Erkek hiperseksüaltesini tanımlayan *satyriasis* terimi, literatürde *Don Juan Kompleksi* ya da *Don Juanizm* olarak da geçmektedir. Bu kompleksten muzdarip kişiler cinsel uğraşları yaşamlarının odağına yerleştirmekle birlikte; aslında temelde yatan aşağılık duygularını yenmeye ve maskeleymeye çalışmakta, sık sık ve farklı kadınlarla ilişkiye girerek homoseksüel olmalarını kanıtlamaya çalışmaktadırlar.

- **Siren:** Persephone'nin habercisi olan Sirenler -Seirenler-, kuş başlı ve kadın bedenli figürler olarak betimlenmektedir. Farklı mitolojilerin ve kültürlerin etkisiyle, Sirenlerin görünüşlerine ilişkin tasvirlerin de farklılaştığı gözlenebilmektedir. Siren Kardeşler'in en önemli özelliği, karşı konulmaz sesleriyle şarkılar söyleyerek denizcileri büyülemeleri ve adalarına doğru çekerek gemilerinin hırçın sulara karşı koyamayıp parçalanmalarına neden olmaktadır (Sanasi, 21.04.2005).

Doğayı sembolize eden cinlerden olan Sirenler, simgesel bazda ele alındığında doğadan gelen bir çağrıya dayanamayıp kendini ölüme atan maceraperest erkek motifine denk düşmektedir. Psikoloji literatüründe ise Siren miti, *mazoşizm* karşılık gelmektedir. "*Mazoşizm ya da mazokizm*, kendine acı vererek cinsel doyum sağlama tutkusudur" (Öztürk, 1995, s.328). Tıpkı Sirenlere karşı koyamayan ve türlü engellere maruz kalan denizciler gibi, insanlar da bile bile haz yaşamak için bazı acılara karşı karşı konulmaz bir arzu duymaktadırlar.

- **Sisyphos Miti:** Efsaneye göre zekâsı ve kurnazlığı ile tanınan Korinthos Kralı Sisyphos, kendisine danışmaya ve yardım istemeye gelen kişilere, çözüm önerileri sunmaktadır. Günlerden bir gün işlediği bir suç nedeniyle Tanrılar Tanrısı Zeus'un emriyle, Ölüm Tanrısı Thanatos Sisyphos'u yakalayarak Hades'e -ölüler alemine- götürmek istemiştir. Ancak olay beklendiği gibi gerçekleşmemiş ve Sisyphos Thanatos'u tutsak etmiştir. Ölüm Tanrısı'nın ortadan kaybolması insanların ölmemesini beraberinde getirmiş ve Zeus duruma el koyarak Thanatos'u kurtarmıştır. Eski düzeni yeniden kuran Zeus, Thanatos'a Sisyphos'u ilk kurban olarak almasını buyurmuştur. Ancak Sisyphos tüm kurnazlığıyla iki kez daha kandırmıştır Thanatos'u. Bunun üzerine öldüğü zaman tekrar kaçmasını önlemek isteyen tanrılar tarafından korkunç bir cezaya çarptırılmıştır. Buna göre sonsuza dek ölüler ülkesinde kalacak ve bir kayayı yokuş yukarı çıkaracaktır. Kaya parçasını binbir zorlukla tepeye ulaştırdığında ise kaya yeniden aşağıya yuvarlanacak ve tüm ağırlıyla bir kez daha Sisyphos'un omuzlarına ve sırtına yerleşecektir. Bu işkence sonsuza dek tekrarlanacaktır.

Mitolojinin efsanevi karakterlerinden biri olan Sisyphos, çağcıl yazar ve düşünürlerin ilgi alanına giren önemli figürlerden biridir. Tanrıların egemenliğindeki ve güdümündeki bir dünyada, insan aklını ve bilincini temsil etmektedir. Sisyphos miti, varoluşçu psikyatride saçma -absürd- kavramının bir simgesi olarak kullanılmaktadır. Bu doğrultuda Albert Camus, *Sisifos Söyleni -Le Mythe de Sisyphe-* isimli denemesinde Sisyphos'u anlamsızlığın bir simgesi olarak tanımlamaktadır. Bireyin bir yaşam anlamsızlığına, her türlü günlük çalışma ve acının içinde kökleştirdiği uyumsuzluk duygusuna karşı direnmek zorunda olduğuna dikkat çekmekte ve Sisyphos'u, anlamsızlığı akıl ve bilinç gücüyle yenen bir insan kahraman olarak nitelemektedir (Camus, 1997).

Batı dillerinde kullanılan '*Sisyphos gibi çalışmak*' -'*working like Sisyphos*'- deyimini, insanların hiçbir zaman tamamlamayacaklarını bildikleri tekdüze, yorucu, zahmetli bir işi her gün umutsuzca sürdürme çabalarını anlatmaktadır. Rekabet yoğun günümüz iş ortamında yaşamı bir ceza olarak niteleyen ve yaşamın ağır yükü altında ezilen, güne amaçsız, beklentisiz ve umutsuz başlayan, kronik yorgunluk ve yoğun stres altında günlerini geçiren in-

sanların yaşamlarını Sisifos gibi sürdürdüklerini gözlemek mümkündür (Köknel, 1998, s.16).

• **Thanatos:** Yunan mitolojisine göre Ölüm Tanrısı olan Thanatos, yeryüzü karanlığı simgeleyen Nyks'in oğlu ve Uyku Tanrısı Hypnos'un ikizidir. Roma mitolojisinde, 'Mors' olarak isimlendirilmektedir. Efsanelerde, birbirinden ayrılmayan Hypnos ile Thanatos'un yeraltında Tartaros'un derinliklerinde yaşadıkları rivayet edilmektedir.

Thanatos, psikoloji literatürüne kişiliğin en ilkel, en katıksız ve aslında en insanca kısmını oluşturan id'in iki temel bileşeninden biri olarak geçmiştir. Buna göre id, iki temel itkidenden oluşmaktadır: yapıcılığı simgeleyen Eros ve yıkıcılığı simgeleyen Thanatos. Bu bağlamda Thanatos, Freud'un yıkıcı ve salgırgan enerji kavramını tanımlamaktadır. Bu, kişinin kendi kendini yok edici güçleri ya da ölüm arzuları içe doğru döndürerek kendi kendini cezalandırması, mazoizm ya da intiharla sonuçlanabileceği gibi, dışa döndürülerek saldırganlıkla da sonuçlanabilmektedir (Freedman vd., 2003, s.672).

• **Truva Atı:** Truva atı, gerçekten yaşandığına dair kuşklara rağmen tarihin en ünlü savaşlarından biri olan Truva Savaşı'na ait bir mittir. Truva Savaşı'nı anlatan İlyada (Homeros, 1996) ve Truva Savaşı sonrasında yaşananları anlatan Odysseia (Homeros, 1997) ile Aeneis (Vergilleus, 1999) gibi önemli destanlarda, bu mitin izlerine rastlamak mümkündür. Truva, ilkçağ dünyasının en ünlü ve en zengin kentlerinden biridir. Efsaneye göre Menelaus ile evli olan ve güzelliğiyle tanınan Helene'in, Truva Kralı Priamos'un oğlu Paris tarafından kaçırılması, Akha ordularının aşılması zor surlarla çevrili olan bu kente savaş açmalarına neden olmuştur.

Bir onur savaşı olarak karakterize edilen bu savaş, on yıl sürmüş ve zorlu mücadelelerle geçen bu süre zarfında Truva fethedilememiştir. Bunun üzerine Yunanlılar tahtadan bir at yapmış, içine komutanlarını gizlemiş ve şehrin kapısına bırakmışlardır. Yunanlıların Tanrıça Athena'ya bir sunu bırakarak ülkelerine döndüklerini düşünen Truvalılar, aslında bir tuzak olan bu armağanı şehirlerine kabul etmişler ve içlerine gizlice sinen düşman orduları tarafından bozguna uğratılmışlardır.

Truva; elde edilmesi güç bir kent olmasına rağmen, dostça ve sinsi yaklaşan düşman tarafından düşürülmüştür. Bu bağlamda *Truva atı -Trojan horse-*; zararsız gibi görünen, ancak yıkıcı etkiye sahip olan düşmanca hareket, kişi ve gruplara ilişkin bir sembol olarak kullanılmaktadır (<http://www.answers.com>, 30.10.2005). Truva atı, gündelik yaşamda sık kullanılan bir metafor olmasının yanı sıra zamanla anlam genişlemesine uğramış ve bilgisayar terminolojisine de girmiştir. Bu çerçevede sistem açıklarından yararlanarak, kullanıcının bilgisi ve isteği dışında herhangi bir bilgisayarda işlem yapma olanağı veren program ya da virüsler *Truva atı* ya da kısaca *Trojan* olarak adlandırılmaktadır.

Tıp literatüründe ise kanser başta olmak üzere bazı hastalıklarla mücadele amacıyla geliştirilmeye çalışılan ve henüz deneysel aşamada olan bazı yöntemlerin, Truva atı taktiğini hastalıklı hücrelerin tedavisine uyarlamaya çalıştıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra Alzheimer hastalığının tedavisinde kullanılan ve beyin hücrelerini nörotoksik amiloid proteinini azaltarak, hastalığın oluşma hızını kesmeye yarayan bir ilaç da ismini bu mitem almaktadır. (<http://www.medicalnewstoday.com/medicalnews.php?newsid>, 30.10.2005).

• **Ulysses Metaforu:** İrade zayıflığını vurgulayan bu metafor, deniz yolculuğu sırasında deniz kızlarının -sirenlerin- çağrısına kapılmamak için, kendisini gemi direğine bağlatan mitolojik kahraman Ulyxes'den kaynaklanmaktadır. Laertes ile Antikleia'nın oğlu olan Ulyxes, Truva Savaşı'nda üstlendiği stratejik rol ile tanınmaktadır. Öyle ki Ulyxes,

Homeros'un ünlü destanı Odyssea'ya güçlü kişiliği ve maceraları ile konu olmuş ve uluslararası bir üne kavuşmuştur (Homeros, 1997).

İnsanlığın en ölümsüz eserleri arasında sayılan Homeros destanlarına konu olan Ulyxes, edebiyat tarihinin önemli eserlerinden biri sayılan ve 21. yüzyılın en iyi kitaplarından birine daha ismini vermiştir (Joyce, 2004). James Joyce tarafından 1913–1921 yılları arasında kaleme alınan Ulysses, tekniği ve anlatım biçimiyle T. S. Elliot başta olmak üzere birçok eleştirmen tarafından 19. yüzyılı kapatan eser olarak nitelenmekte ve edebiyatta modernizm akımının başlatmasını sağlayan bir kilometre taşı olarak kabul edilmektedir (Pinc-hing, <http://www.bibliomania.com/0/8/45/1997/26562/1/frameset.html>, 13.04.2005).

Mitolojik bir karakter olarak Ulyxes, çağdaş yazında önemli bir yere sahip olan macera romanlarının temelinde yer alan figür olarak değerlendirilebilmektedir. Modern insanda aranan erdem ve nitelikleri kişiliğinde barındırması nedeniyle tarihe bir prototip olarak geçmiş ve insanlığın aşılması güç engel ve zorluklara karşı direnişinin sembolü olarak kabul görmüştür. Dolayısıyla bir kahraman olarak Ulyxes, uygarlığın gelişiminde etkili bir rol üstlenen ve araştırmacı, keşfedici ve yaratıcı niteliklere sahip insan zekasını temsil etmektedir.

Bu bağlamda Ulysses metaforu, irade zayıflığı konusunu temel almakta ve irade zayıflığına önlem alma tutumu olarak değerlendirilebilmektedir. Buna göre kişiler, yerine getirebileceklerinden emin olamadıkları ve şüphe duydukları bir vaat konusunda, kişisel zayıflıklarını öngörerek kendi kendilerini dizginleme eğilimindedirler. Bu durum sorumluluk ahlâkına uygun olmakla birlikte genellikle, kişinin arzularının üzerinde olan dış koşullar ve eylemin sonucunun vereceği hazzın ortak etkisi kadar güçlü bir etkiye sahip değildir (Bilgin, 2003, s.408).

- **Uranos Miti:** Kozmik bir varlık olan Gök, mitolojide baba-tanrı olarak simgeleştirilmekte ve Uranos olarak adlandırılmaktadır. Efsaneye göre Gök Tanrı Uranos; Yer Tanrıçası Gaia ile evliliğinden olan çocuklarını bir gün egemenliğine son verecekleri endişesiyle, doğar doğmaz Gaia'nın karnına geri sokmaktadır. Bu durum, son doğan oğlu Kronos tarafından testisleri kesilene ve İkinci Kuşak Tanrıların egemenliği ele geçirene dek sürmüştür.

Uranos, psikoloji literatürüne 'uranismus' olarak geçmiştir. İlk kez 1862 yılında Karl Heinrich Ulrich tarafından kullanılan terim, erkek homoseksüalitesinin özel bir türünü tanımlamaktadır. Bu bağlamda uranismus, iki homoseksüel erkek arasında duygusal temellere dayanan ve cinsel bir birliktelik söz konusu olmaksızın yaşanan bir ilişkiyi tanımlamaktadır.

- **Yafes ve Sam Kompleksi:** Efsaneye göre doğru ve kusursuz bir insan olan Nuh'un, Yafes, Sam ve Ham adında üç oğlu bulunmaktadır. Tevrat'ta ve İncil'de konu edildiği üzere, çiftçilik yapan ve diktiği bağdan elde ettiği şarabı içerek sarhoş olan Nuh, çadırının içine çırlı çıplak uzanmış ve babasını bu durumda gören Ham dışarı çıkıp gördüklerini iki kardeşine anlatmıştır. Yafes ve Sam, bir giysiyle babalarının üzerini örtmeye çalışmış ve bunu yaparken ona bakmamışlardır. Ayıldığında küçük oğlu Ham'ın kendisine yaptıklarını hatırlayan Nuh, onu lanetlerken Yafes ve Sam için güzel dualar etmiştir (Tevrat, 1958, s.10; <http://www.hristiyan.net/kutsalkitap2/tr-gen5.html>, 18.05.2005).

Yafes ve Sam Kompleksi; gazetecilerin gerçekliği tüm çıplaklığıyla yazıp yazmamaları gerektiğine ilişkin tartışmalarda oto-sansürü, diğer bir ifadeyle göz kapatma tavırlarını tanımlamaktadır. Bu bağlamda Yafes ve Sam Kompleksi, olaylara dışarıdan bakma ve onlardan söz etme güçlüğü ya da bu kapasiteden yoksun olmak anlamına gelmektedir. 1968 yılında Vietnam’da gelişen My Lai katliamının ardından Amerika’da açılan davalarda olayın tanıklarının aylarca suskun kalmaları, Yafes ve Sam Kompleksi’nin en önemli ve çağdaş örneklerindedir (Bilgin, 2003, s.412).

SONUÇ

İnsanın doğaya ve evrene anlam kazandırma çabasının bir ürünü olan mitoloji, belirli bir toplum ya da halka özgü mitler bütünü olarak tanımlanabilmektedir. İnsana özgü bir karakteristiğe sahip olmasının ve hayal gücünden yakıtını almasının yanı sıra zaman ve mekân sınırlarını aşan bir niteliğe sahiptir. Evrensel bir olgu olarak mitoloji, kolektif yapıda varolan bir bilinçaltı mekanizması aracılığıyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Dolayısıyla köklerini bilinçaltından almakta ve insanda mevcut olan içtepeler aracılığıyla geçmişten bugüne yolculuk etmektedir. Tüm insanlığın ortak mirası olarak nitelenebilen mitoloji, kültürün ve bilimin ortaya çıkışında ve gelişiminde de önemli bir rol üstlenmiştir. Mitoloji ile bilim arasındaki semantik ortaklıktan hareketle, bilimsel terminolojinin de mitsel göndermelerle dolu olduğuna dikkat çekmek ve bilimsel terminolojiye tam anlamıyla hakim olmanın söz konusu simgesel dili çözümlenmekle mümkün olduğunu ileri sürmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Abel-Hirsch, Nicola (2004).** Eros. Çev., Aylin Onacak. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Ahmetoğlu, Ali ve Aynacı, Müjgan (2002).** “Proteus Sendromunda Radyolojik Bulgular”; Türk Tanısal ve Girişimsel Radyoloji Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 4. <http://tgr.dergi-si.org/text.php?id=311>, Aralık 2002.
- Barroso, M. Garcia (2005).** “Depression – Clinical Definition and Case Histories”. http://www.etpa.info/Depression_MGB.htm, 23.04.2005.
- Bilgin, Nuri (1996).** İnsan İlişkileri ve Kimlik. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, Nuri (2003).** Sosyal Psikoloji Sözlüğü – Kavramlar, Yaklaşımlar. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Birand, Hikmet (1952).** Türkiye Bitkileri. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Bloch, Henriette (1992).** Grand Dictionnaire de la Psychologie.: Paris: Larousse.
- Bushman, Brad J. (2002).** “Does Venting Anger Feed or Extinguish the Flame? Catharsis, Rumination, Distraction, Anger, and Aggressive Responding”. The Society for Personality and Social Psychology, Vol: 28, No: 6: 724-731.

- Camus, Albert (1997).** Sisifos Söyleni. Çev., Tahsin Yücel. İstanbul: Can Yayınları.
- Clarkson, Petruska (1999).** Aşil Sendromu - Gizli Başarısızlık Korkusunu Yenme. Çev., Semra Kunt. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Collins, Harry ve Pinch, Trevor (1997).** Golem: Bilim Hakkında Bilmemiz Gereken Herşey. Çev., Zeki Yemez. İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Cotterell, Arthur (1989).** The MacMillian Illustrated Encyclopedia of Myths and Legends. New York: MacMillian.
- Cowan, Thomas (1999).** Eşcinsel Dahiler. Çev., Kaan Yazıcıoğlu. İstanbul: Tüzm zamanlar Yayıncılık.
- Dinçmen, Kriton (1997).** Psikiyatri ve Mitos. İstanbul: Eti Kitapları.
- Dowling, Collette (1999).** Sindrella Kopleksi - Çağdaş Kadının Bağımsızlık Kompleksi. Çev., Selçuk Budak. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Erhat, Azra (1997).** Mavi Anadolu. İnkilap Kitabevi Yayınevi: İstanbul.
- Erhat, Azra (2003).** Mitoloji Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Erten, Yavuz (2005).** "Psikanalizin İkinci Yüzyılında Kadın Konusu". <http://www.icgoru.com/makale/kadinkonusu.shtml>, 20.10.2005.
- Estin, Colette ve Laporte, Hélène (2003).** Yunan ve Roma Mitolojisi. Çev., Musa Eran. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- Freedman, J. L. - Sears, D. O. - Carlsmith, J. M. (2003).** Sosyal Psikoloji. Çev., Ali Dönmez. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Gaillard, Thierry.** "Transgenerational Alienation - Transferential Necessities and Style Nirvana". <http://www.infopsy.ch/bonds.pdf>, 18.05.2005.
- Gleitman, Henry (1995).** Psychology. New York: Norton Press.
- Grimal, Pierre (1986).** The Dictionary of Classical Mythology. New York: Blackwell.
- Grimal, Pierre (1997).** Mitoloji Sözlüğü. Çev., Sevgi Tamgüç, İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Hamilton, Edith (2002).** Mitologya. Çev., Ülkü Tamer. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Homeros (1996).** İlyada. Çev., Azra Erhat - A. Kadir. İstanbul: Can Yayınları.
- Homeros (1997).** Odysseia. Çev., Azra Erhat - A. Kadir. İstanbul: Can Yayınları.

- Joyce, James (2004).** Ulysses. Çev., Nevzat Erkmen. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Jung, Carl G. (1982).** Aspects of the Feminine. Princeton: Princeton University Press.
- Laplanche, J. ve Pontalis, J.P. (1992).** Vocabulaire de la Psychanalyse. Paris: Presses Universitaires de France.
- Lurker, Manfred (1988).** Dictionary of Gods and Goddesses: Devils and Demons. New York: Routledge.
- Köknel, Özcan (1998).** Zorlanan İnsan - Kaygı Çağında Stres. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Maloney, Alan (1999).** "Preference Ratings of Images Representing Archetypal Themes: An Empirical Study of the Concept of Archetypes". Journal of Analytical Psychology, 44: 101-116.
- Masschelein, Annelleen (2003).** "Online Magazine of the Visual Narrative", January, <http://www.imageandnarrative.be/uncanny/laurensdevos.htm>, 14.04.2005.
- Mercatante, Anthony S.(1988).** World Mithology and Legend. Facts on File. New York: Facts on File.
- Meriç, Cemil (2002).** Jurnal 1 - 1955-1965 Bütün Eserleri 1. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nikunen, Minna (2005).** "Madeia Myth and Mother-Child Murder-Suicide". <http://www.uta.fi/conference/narrative/papers/nikunen.pdf>, 19.05.2005.
- Nuttal, John (2002).** "Archetypes and Architecture". Psychodynamic Practice, Volume 8, Number 1, February, 33-53.
- Öztürk, Orhan (1995).** Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Pettijohn, Terry (1986).** The Encyclopedic Dictionary of Psychology. New York: Dushkin Publishing.
- Pietikainen, Petteri (1998).** "Archetypes as Symbolic Forms". Journal of Analytical Psychology, 43: 325-343.
- Pinching, David (2005).** "T. S. Elliot and the Elitism of Modernizm". <http://www.bibliomania.com/0/8/45/1997/26562/1/frameset.html>, 13.04.2005.
- Platon (2002).** Şölen-Sevgi Üstüne - Lysis-Dostluk Üstüne. Çev., Azra Erhat - Sabahattin Eyüpoğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Platon (2003)**. Devlet. Çev., Sabahattin Eyüpoğlu - M. Ali Cimcoz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Pope, Harrison G. - Philipps, Katharine A. - Olivardia, Roberto (2002)**. The Adonis Complex: The Secret Crises of Male Body Obsession. New York: Touchstone Books.
- Romand, Jean Claude (2005)**. "Autopsie d'un Mensonge". <http://jc.romand.free.fr/mensonge/mytho.htm>, 21.05.2005.
- Rosenberg, Donna (2000)**. Dünya Mitolojisi - Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi. Çev., Kudret Emiroğlu. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Roudinesco, Elisabeth ve Plon, Michel (1997)**. Dictionnaire de la Psychanalyse. Paris: Librairie Artheme Fayard.
- Sanasi, Patrizio (2005)**. "Dizionario Dei Miti E Dei Personaggi Della Grecia Antica". <http://www.bibliomania.it>, 21.04.2005.
- Schmidt, Joel (1965)**. Dictionnaire de la Mythologie Grecque et Romaine. Paris: Librairie Larousse.
- Seyffert, Oscar (1894)**. Dictionary of Classical Antiquities. <http://www.ancientlibrary.com/seffert/>, 16.06.2005.
- Shakespeare, William (1996)**. Hamlet. Çev., Sabahattin Eyüpoğlu. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Shelley, Mary (2002)**. Frankenstein. Çev., Orhan Yılmaz. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Smith, Sir Willam (1870)**. Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology. Boston: Making of America Books.
- Statt, David A. (1990)**. The Concise Dictionary of Psychology. New York: Routledge.
- Vergilleus (1999)**. Aeneis - Bütün Eserleri 2. Çev., Türkan Uzel. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Vernant, Jean Pierre (2001)**. Evren, Tanrılar, İnsanlar. Çev., Mehmet Emin Özcan. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Yanbastı, Gülgün (1996)**. Kişilik Kuramları. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 53.

- (1958). Kitab-ı Mukaddes - Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil). İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi.
- (2005). "A Glossary of Buddhist Terms". <http://villa.lakes.com/cdpatton/Dharma/Canon/glossary.html>, 19.05.2005.
- <http://arts.ucsc.edu/faculty/bierman/Elsinore/Freud/freudOrestes.html>, 20.06.2005.
- <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Orestes%20%28mythology%29>, 20.06.2005.
- <http://humanum.online.fr/Site/Mythes/figureicare.htm>, 18.04.2005.
- <http://mythicjourneys.org/passages/septoct2003/newsletterp4.html>, 20.04.2005.
- <http://psychcentral.com/psypsych/Hypnos>, 19.04.2005.
- <http://psychiatriinfirmiere.free.fr/definition/mythomanie/mythomanie-theorie.htm>, 21.05.2005.
- <http://shedrums.com/Medusa.htm>, 22.05.2005.
- <http://www.answers.com/topic/lethargy>, 22.10.2005.
- <http://www.answers.com/topic/trojan-horse?method=6>, 30.10.2005.
- http://www.ebuline.com/sozluk/sozluk_temp.asp?basla=D&tercih=1,01, 10.10.2005.
- <http://www.geocities.com/biyolojikpsikiyatri/sol36.htm>, 20.10.2005.
- <http://www.hristiyan.net/kutsalkitap2/tr-gen5.html>, 18.05.2005.
- <http://www.imdb.com>, 29.10.2005.
- <http://www.medicalnewstoday.com/medicalnews.php?newsid=15587>, 30.10.2005.
- <http://www.mythweb.com/encyc/entries/medusa.html>, 19.04.2005.
- <http://www.pafuli.net/gizem/mitoloji.asp?gizem&id=Mitoloji>, 20.06.2005.
- <http://www.psikiyatrist.net>, 20.04.2005.
- <http://www.psikiyatrist.net/hafta14.htm>, 20.10.2005.
- <http://www.webonautics.com/mythology/factsinhindu2.html>, 19.05.2005.

